

<https://jrl.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Researches in Linguistics
E-ISSN: 2322-3413
16(1), 111-138
Received: 09.07.2023 Accepted: 07.02.2024

Research Paper

Categorial-selectional features in expletive constructions: A minimalist approach

Mazdak Anosheh*

Department of Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran
mazdakanushe@ut.ac.ir

Abstract

Expletives, or the so-called dummy subjects, are syntactic objects that contribute nothing to the semantics. For many linguists, these elements constitute the strongest argument of the requirement for propositions to be built from a subject and a predicate, that the subject necessitated by the syntactic motivation, not by semantic one. While referential subjects may optionally be overt or null in pro-drop languages, it is well-known that they generally lack overt expletives. Whether expletive insertion rule applies to some derivations has been a rather controversial issue in the Persian syntax. Some linguists argue that non-referential pronoun exists in Persian, however, some others claim that there are no overt or covert expletives in this language. Based on the categorial-selectional features of predicates and within the framework of minimalism, I argue that in Persian the Spec of TP is obligatorily filled by a noun or pronoun, so expletive constructions are found with some unaccusative predicates, where there is no theta marked Noun Phrase. More importantly, and at a more theoretical and empirical level, I attempt to provide a kind of generalization about the application of expletive insertion rule within certain constructions. According to this generalization, the subject position of an unaccusative predicate may be filled by an expletive pronoun if and only if a NP with an unchecked case feature is not accessible. In this case, if there is no null expletive subject, then the EPP will filter the sentence out. While the referential nouns and pleonastic pronouns are in complementary distribution, such an account which requires that a predicate be able to select different kinds of categorial features explains why in some unaccusative derivations, including raising constructions, an overt NP can apparently be inserted in the position occupied by a covert expletive pronoun.

Keywords: expletive construction, categorial-selectional feature, unaccusative predicate, structural subject, EPP

Introduction

An expletive refers to the element that may fill the surface subject position, but does not receive θ -role from the predicate. These pleonastic subjects constitute the strongest argument that there is a need to invoke the notion of predication independent of θ -role assignment, and more specifically of the requirement that propositions must be built from a subject and a predicate with the syntactic rather than semantic motivation, since it is assumed that expletives contribute nothing to the semantics of such a sentence. Previous works on pro-drop languages identified a set of parametric values associated with the availability of null subjects, including the presence of null expletive subjects. For example, Rizzi (1982) has argued that there are correlations between thematic null subjects and null expletives which means that pro-drop languages usually have no over expletive.

Persian is a pro-drop language with canonical SOV word order. It is well-known that richly agreeing Null-subject languages lack overt expletives, though Finnish is an exception to this general rule. It has been recently controversial whether there is an expletive construction in Persian. While some scholars argue that Persian has no overt expletives, and there is no evidence pointing to the existence of covert expletives, others argue that overt and covert expletives exist in this language (cf. Darzi, 1996; Karimi, 2005; Mansoori, 2015).

*Corresponding author

The aim of this article is to support the view that expletives are generated in this language. In the same vein, but more within the framework of MP, we will discuss the fact that referential subjects may be optionally overt or covert in Persian, while expletives are obligatorily null. In this regard, a covert pronoun expletive will be claimed to have merged in the surface subject position of all zero-place predicates and some unaccusative structures where the internal argument is a PP or CP, satisfying the EPP feature - a requirement forcing some DP to appear in the specifier of the clausal head. This analysis is empirically supported by a number of facts arguing against the idea that pronoun “in” (this) can freely appear as an expletive subject in Persian. Moreover, we try to answer an important problem: while referential nouns and pleonastic pronouns are in complementary distribution, why in some unaccusative derivations, including raising constructions, an overt NP can apparently be inserted in the position occupied by a covert expletive pronoun. Finally, we provide a generalization which predicts the insertion of null expletive in syntactic structures.

Materials and Methods

Argument structure – the pattern of underlying relations between a predicate and its dependents – is at the base of syntactic theory, and the theory of the interface with semantics. In studying argument structure, therefore, the relation between predicates and their arguments, especially the category of these dependent elements is studied. The standard way to express statements about the category of the arguments to which a particular θ -role is assigned by predicates, is by means of categorial selectional features (abbreviated to c-selectional features) also called subcategorization features. Within the argument structure of a predicate, a c-selectional feature is a categorial feature on a lexical item, which does not determine the distribution of the lexical item itself; rather it determines the category of the elements which will be able to merge with that lexical item.

C-selectional features or subcategorization features must be checked at the interfaces for appropriate interpretability. It should be emphasized that all formal features which relate sound and meaning come in binary divisions; they can be interpretable or uninterpretable. The property of interpretability, generally used as the driving force behind the establishment of syntactic dependency in the minimalist system, is supposed to play a central role in the syntactic computation to drive the transition into the interpretive LF component. The idea is that uninterpretable forces feature matching and as a result, any uninterpretable c-selectional feature which has been matched, will be deleted. To put it more concretely, unlike interpretable features which have an effect on semantic interpretation and can participate in more than one checking operation, the uninterpretable ones must be eliminated before they reach LF; otherwise, Full Interpretation will be violated.

Another important theoretical issue related to the present research is argument structure alternation. According to this concept, some predicates have more than one set of c-selectional features and they may choose different kind of categories as their internal arguments. For example, the verb “pazir” (accept) can select a NP, CP or even an AgrP (small clause) as its complement. This phenomena will explain one of our main questions and show why in some unaccusative derivations, an overt NP can apparently be inserted in the position occupied by a covert expletive pronoun.

Discussion of Results and Conclusions

In line with what holds for feature checking, we examine the properties of expletives within the Minimalist framework. As we mentioned before, an expletive is an element that does not receive theta role from the predicate. So how can we account for the fact that the some unaccusative predicates accept such an element in their subject position? The answer is that expletives are place holders for the subject and pronoun expletive is fully specified with categorial, Case, and phi-features. Therefore, these dummy subjects are inserted in some unaccusative structure for syntactic purposes.

As we mentioned before, Persian is a Null-subject, verb final language that exhibits an SOV order in the unmarked order, except clausal arguments that occur postverbally. In this research, we discuss that in this null subject language, the Spec of TP is obligatorily filled either overtly or covertly by a noun or pronoun, so expletive constructions are found with some unaccusative predicates, where there is no theta marked Noun Phrase. In this regard, a covert pronoun expletive will be claimed to have merged in the surface subject position of all zero-place predicates (1a) and some unaccusative structures where the internal argument is a PP or CP (1b & c), satisfying the EPP feature - a requirement forcing some DP to appear in the specifier of the clausal head:

1. (a). tufan šod.
storm became-3Sg
“The storm began.”
- (b). az anha hemayat šod.
from them support became-3Sg
“They were supported.”
- (c). be ma xabar dade šod ke anha resid-and.
to us information given became-3Sg. that they arrived-3Pl
“We were informed that they had arrived.”

In all above sentences, the subject position of matrix clauses is filled by null pronoun expletive. In (1a), “tufan” (storm) is the non-verbal element (NV) of a zero-place predicate and “šod” (became) is its light verb (LV). Since there is no internal or external argument, an expletive pronoun must be merged in the surface subject position to satisfy

structural requirements of the derivation, including EPP and case feature. In (1b) and (1c), the internal argument is a preposition phrase and a complement phrase, respectively. On the one hand these constituents are not subject to the Case Filter (i.e. they don't need case checking), and on the other hand they cannot check the EPP feature of the clausal head due to their phrasal category. So, a subject expletive which agrees with the LV in phi-features has to be inserted in the Spec, TP.

This analysis immediately brings up an important question: if the subject position of (1c) is non-thematic and receives no θ -role, how can it be filled by an overt NP like "in nokte" (this point)?

2. in nokte be ma xabar dade šod ke anha resid-and.
 this point to us information given became-3Sg. that they arrived-3Pl
 "We were informed that they had arrived."

Based on the argument structure alternation, we will argue that contrary to (1c), the internal argument in (2) is a noun phrase, modified by an extraposed relative clause. Putting the facts together, we have to conclude that the predicate of this sentence has a different c-selectional feature. It should be noted that theories of argument structure ignore long-distance displacements such as the extraposition of a relative clause.

This conclusion is also true for the so-called raising predicates, where a verb like "be-nazar residan" (to seem) selects either a complement phrase (3) or a small clause (4) as its internal argument:

3. badihi be nazar mi-resad ke do kešvar be tavafoq dast xahand yaft.
 obvious to view Prog-arrive.3Sg that two country to agreement hand will.3Pl find-Infinitive
 "It seems obvious that the two countries will reach an agreement."

4. in qaziye badihi be nazar mi-resad. ke do kešvar be tavafoq dast xahand yaft.
 this case obvious to view Prog-arrive.3Sg that two country to agreement hand will.3Pl find-Infinitive
 "It seems obvious that the two countries will reach an agreement."

In sentence (3) where "badihi" (obvious) is an optional speaker-oriented adverb, the internal argument of the main verb is a CP. Therefore, the subject position of the matrix clause is filled by a covert expletive. In sentence (4), the c-selectional feature of the main verb has been satisfied by a small clause, i.e. "in qaziye badihi" (this case obvious). So, "badihi" is the predicate of the small clause and cannot be deleted. The NP "in qaziye" (this case) which is modified by an extraposed relative clause raises to the highest specifier of the main clause in order to check its case feature.

The conclusion we draw from these data is that the subject position of an unaccusative predicate is occupied by a null expletive, iff a NP with an unchecked case feature is not accessible.

مقاله پژوهشی

مشخصه‌های مقوله‌گزینی در ساخت پوچ‌واژه: رویکردی کمینه‌گرا

مزدک انوشه

چکیده

پوچ‌واژه‌ها یا اصطلاحاً فاعل‌های بدلی، عناصری نحوی‌اند که سهمی در شکل‌گیری معنای گزاره ندارند و به همین دلیل، نزد بسیاری از زبان‌پژوهان، از مهم‌ترین شواهدی به‌شمار می‌روند که تصریح می‌کنند تولید گزاره برپایه یک فاعل و محمول از الزامات نحوی، و نه معنایی، جمله است. هرچند در زبان‌های ضمیرانداز که تصریف غنی دارند، فاعل‌های ارجاعی می‌توانند آزادانه آشکار یا تهی باشند، پوچ‌واژه‌ها در چنین زبان‌هایی غالباً ناملفوظ‌اند. در نحو زبان فارسی، وجود قاعده درج پوچ‌واژه موضوع کم‌وبیش مناقشه‌برانگیزی در میان زبان‌شناسان بوده است. برخی از تحلیلگران استدلال کرده‌اند که این ضمیر غیرارجاعی در نحو زبان فارسی یافت می‌شود، اما برخی دیگر مدعی شده‌اند که فارسی فاقد هر دو نوع پوچ‌واژه آشکار و پنهان است. در پژوهش حاضر در چارچوب برنامه کمینه‌گرا و براساس مشخصه‌های مقوله‌گزینی محمول‌ها، استدلال می‌کنیم که شاخص گروه زمان در فارسی باید با یک اسم یا ضمیر پر شود و لاجرم، در آن دسته از محمول‌های نامفعولی که یک گروه اسمی حامل نقش تنا وجود ندارد، درج پوچ‌واژه ضمیری الزامی است. اما مهم‌تر از این نکته، می‌کوشیم تا به‌جای ارائه فهرستی تفصیلی از ساخت‌های حاوی فاعل‌های بدلی، تعمیمی برپایه آموزه‌های نظری و شواهد تجربی به‌دست دهیم تا اعمال قاعده درج پوچ‌واژه را در ساخت‌های نحوی فارسی پیش‌بینی کند. طبق این تعمیم، جایگاه فاعل ساختاری محمول‌های نامفعولی با پوچ‌واژه ضمیری پر می‌شود، اگر و فقط اگر یک گروه اسمی با حالت بازبینی نشده در اشتقاق جمله در دسترس نباشد. در چنین ساختاری اگر پوچ‌واژه فاعلی ناملفوظ درج نشود، اشتقاق نحوی به دلیل تخطی از اصل فراقکن گسترده فرومی‌ریزد. این تحلیل که برپایه داده‌های آن، پوچ‌واژه ضمیری آشکار در فارسی یافت نشده است، توضیح می‌دهد که چرا در حالی که اسم‌های ارجاعی و پوچ‌واژه ضمیری در توزیع تکمیلی‌اند، در برخی از اشتقاق‌های نامفعولی و از جمله در ساخت‌های ارتقایی، یک گروه اسمی آشکار ظاهراً می‌تواند در جایگاهی بنشیند که متعلق به پوچ‌واژه ضمیری پنهان است.

کلیدواژه‌ها: ساخت پوچ‌واژه، مشخصه مقوله‌گزینی، محمول نامفعولی، فاعل ساختاری، اصل فراقکن گسترده

۱. مقدمه

پوچ‌واژه‌ها^۱ یا فاعل‌های بدلی^۲ از مهم‌ترین شواهدی‌اند که نشان می‌دهند مفهوم محمول مستقل از سازوکار اعطای نقش‌های معنایی (تتا)^۳ است و بر پایه آنها می‌توان استدلال کرد که ضرورت حضور یک فاعل و محمول برای تولید گزاره، الزامی نحوی است، و نه معنایی؛ زیرا طبق نظریه‌های زبان‌شناختی و از جمله در چارچوب دستور زایشی، پوچ‌واژه‌ها حامل نقش تتا نیستند و سهمی در ساختار معنایی گزاره ندارند. این عناصر که می‌توانند آشکار یا فاقد جوهر آوایی باشند، در ساخت‌هایی می‌آیند که یک موضوع^۴ با مقوله گروهی اسم (NP) یا متمم‌ساز (CP) برای پر کردن جایگاه فاعل در دسترس نباشد. در چنین ساخت‌هایی، قاعده^۵ درج پوچ‌واژه^۶ برای برآوردن اصل فرافکن گسترده^۷ یک پوچ‌واژه ضمیری^۸ یا وجودی^۹ را در شاخص گروه زمان می‌نشانند (Carnie, 2021: 252; Edelstein, 2020: 106). این تحلیل مبتنی بر تعریف سنتی گزاره است که آن را ساختاری دوجزئی، متشکل از یک فاعل و یک محمول، می‌داند.

مسئله پوچ‌واژه‌ها گذشته از آن که پیوند بلافصلی با نحو و ساخت موضوعی^۹ محمول‌ها دارد، نقش مهمی نیز در پیشبرد رهیافت اصول و پارامترها و زیرنظریه‌های آن ایفا کرده است؛ چنان‌که رد هر دو پوچ‌واژه ضمیری و وجودی را می‌توان در نظریه حالت^{۱۰} تبیین ساخت‌های ارتقایی^{۱۱} و جملات وجودی^{۱۲} فرایند اسنادی‌سازی^{۱۳} و حتی پژوهش‌های مرتبط با تعیین حوزه‌فاز یافت. از میان آثار فراوانی که به موضوعات یادشده و نسبت آنها با پوچ‌واژه پرداخته‌اند و برخی از آنها مورد استناد مقاله پیش روی قرار گرفته‌اند، می‌توان از هورنشتین^{۱۴} و همکاران (2005)، مورو^{۱۵} (2006)، دن‌دیکن^{۱۶} (2006 & 2006)، سانچز^{۱۷} (2010)، ریو^{۱۸} (2013)، چیتکو^{۱۹} (2014)، گلدرن^{۲۰} (2017)، و کارنی^{۲۱} (2021) نام برد که در جای خود، به ضرورت بحث، به آنها اشاره خواهیم کرد.

دستورپژوهان زبان فارسی با دو نگاه متفاوت به سراغ پوچ‌واژه رفته‌اند و عمدتاً درباره بود یا نبود چنین عنصری در فارسی بحث کرده‌اند. در یک‌سو کریمی (2005) و به پیروی از او، طالقانی (2008)، تصریح کرده‌اند که در زبان ضمیرانداز فارسی، پوچ‌واژه آشکار یا نهان وجود ندارد. پیامد این سخن آن‌که برای برآوردن اصل فرافکن گسترده در فارسی، نیازی نیست که قاعده^۵ درج پوچ‌واژه اعمال شود و این عنصر را در شاخص گروه زمان بشانند. در دیگرسو، پژوهشگرانی چون درزی (1996)، درزی و تفکر رضایی (۱۳۸۹)، حق‌بین و فشندکی (۱۳۹۰)، انوشه (۱۳۹۳ و ۱۴۰۰) و منصور (۱۳۹۴) بر پایه شواهد زبانی مختلف نشان داده‌اند که در برخی از ساخت‌های نحوی حضور پوچ‌واژه ضمیری پنهان یا آشکار الزامی است. از آن میان، منصور فهرست توصیفی مفصلی از ساخت‌هایی به‌دست داده که جایگاه فاعل آنها میزبان این عنصر فاقد نقش تتاست.

مقاله حاضر، در دنباله پژوهش انوشه (۱۳۹۳ و ۱۴۰۰) و در چارچوب برنامه کمینه‌گرا، اولاً استدلال می‌کند که حضور پوچ‌واژه ضمیری را در برخی از اشتقاق‌های نحوی فارسی باید پذیرفت و ثانیاً در تأیید رویکرد ریتزی (1986) و سانچز (2010) نشان می‌دهد که در

1 expletive

2 dummy subject

3 θ -role assignment

4 argument

5 Expletive insertion rule

6 Extended Projection Principle (EPP)

7 expletive pronoun

8 expletive There

9 argument structure

10 Case Theory

11 raising construction

12 existential sentence

13 clefting

14 N. Hornstein

15 A. Moro

16 M.. Dikken, Den

17 L. Sanchez

18 M. Reeve

19 B. Citko

20 E.V. Gelderen

21 A. Carnie

این زبان ضمیرانداز پوچ‌واژه آشکار (به شکل: «این / آن») یافت نشده است. اما جنبه مهم‌تر و تازه‌ای که این مقاله به آن می‌پردازد، دو مسئله بنیادی‌اند که در پژوهش‌های زبان فارسی غالباً مغفول مانده‌اند. این دو مسئله که در ادامه در تبیین دقیق‌تر آنها خواهیم کوشید، به اجمال در (۱- الف و ب) آمده‌اند:

(۱) الف. به جای ارائه فهرست تفصیلی از ساخت‌های واجد پوچ‌واژه، چه تعمیمی می‌توان یافت که حضور پوچ‌واژه ضمیری را در جایگاه فاعل ساختاری پیش‌بینی کند؟
ب. اگر فاعل فعل‌های موسوم به ارتقایی (و ساخت‌های مشابه) با پوچ‌واژه پر می‌شود، چرا ظاهراً می‌توان در این جایگاه ساختاری، یک گروه اسمی آشکار آورد؟

در مباحث پیش روی برای پاسخ به پرسش (۱- الف)، نخست به سراغ مبانی نظری برنامه کمینه‌گرا می‌رویم و در این روند تلاش می‌کنیم تا ضمن بازنگری در مفهوم رایج محمول‌های نامفعولی^۱، تعمیمی بیابیم که حضور پوچ‌واژه ضمیری را در اشتقاق‌های نحوی پیش‌بینی کند. این تعمیم باید بتواند برای مسئله فاعل در ساخت‌های غیرشخصی^۲ نیز پاسخ مناسبی فراهم آورد (نک: زیربخش ۳-۲، داده‌های ۲۸ تا ۳۴). پرسش دوم که به نوعی دنباله پرسش اول به‌شمار می‌رود، ناظر بر جملاتی از نوع (۲) و (۳) در زیر است:

(۲) الف. بر همه واضح است که کیمیا دختر خوبی.

ب. این بر همه واضح است که کیمیا دختر خوبی. (Karimi, 2005:91, data 65)

پ. این موضوع بر همه واضح است که کیمیا دختر خوبی.

(۳) الف. درست است که شما زحمات زیادی کشیده‌اید.

ب. این درست است که شما زحمات زیادی کشیده‌اید. (منصوری ۱۳۹۴: ۴۸، داده ۵۷)

پ. این ادعا درست است که شما زحمات زیادی کشیده‌اید.

طبق تحلیل کریمی، در هیچ‌یک از جملات (۲- الف تا پ) پوچ‌واژه پنهان یا آشکار وجود ندارد و عنصر «این» در نمونه (۲- ب)، از جنس ضمیر ارجاعی است؛ ضمیری که در (۲- الف) تظاهر آوایی نیافته و در (۲- پ) با یک گروه اسمی آشکار جایگزین شده است. در مقابل رویکرد کریمی، منصوری فاعل جمله (۳- الف) را پوچ‌واژه ناملفوظی می‌داند که در (۳- ب) با همتای آشکار خود جایگزین شده است. با این همه، وی توضیح نمی‌دهد که اگر «این» در چنین نمونه‌ای پوچ‌واژه ضمیری است، چرا در جمله‌ای مانند (۳- پ) می‌تواند جای خود را به گروه اسمی آشکار بدهد. به همین دلیل، به نظر می‌رسد تحلیل کریمی که اساساً فارسی را فاقد پوچ‌واژه می‌داند، دست کم از انسجام نظری بیشتر برخوردار باشد.

در پژوهش حاضر برپایه آموزه‌های نظری کمینه‌گرایی و با تکیه بر شواهد زبانی، استدلال می‌کنیم که در جمله‌هایی مانند (۲- الف) و (۳- الف) حضور پوچ‌واژه پنهان در شاخص گروه زمان الزامی است، اما عنصر دستوری «این» در نمونه‌های (۲- ب) و (۳- ب) همتای آشکار این پوچ‌واژه ضمیری مذکور نیست؛ بلکه «این» یک ضمیر اشاره ارجاعی و حامل نقش معنایی محمول است که می‌تواند در شواهدی همچون (۲- پ) و (۳- پ) جایگاه خود را به گروه اسمی آشکار (این موضوع / این ادعا) بسپارد. این تحلیل متناقض‌نما «ظاهراً» با همان مسئله‌ای مواجه است که در پرسش (۱- ب) به آن اشاره کردیم: چگونه می‌توان جایگاهی را که مختص درج پوچ‌واژه است، با یک ضمیر ارجاعی یا گروه اسمی آشکار پر کرد؟ برای پاسخ به این پرسش بنیادی، نشان می‌دهیم که اگرچه جملات (ب و پ) در نمونه‌های بالا، دگرگفتی از داده‌های (الف) به‌شمار می‌روند، اما به لحاظ ساختاری، اشتقاق متفاوتی دارند. به بیان روشن‌تر، در جمله‌هایی که درج پوچ‌واژه رخ می‌دهد، ساخت موضوعی محمول متفاوت است و لاجرم، اشتقاق نحوی متمایزی را موجب می‌شود.

این مقاله، پس از مقدمه پیش روی، به مبانی نظری پوچ‌واژه فاعلی در برنامه کمینه‌گرا می‌پردازد و سپس، به پیشینه این مبحث در زبان

¹ unaccusative

² impersonal construction

فارسی اشاره می‌کند. مطالبی که در این دو بخش ارائه می‌شوند، زمینه لازم را برای تحلیل داده‌ها و پاسخ به دو پرسش (۱ - الف و ب) فراهم می‌آورند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که در برخی از ساخت‌های نامفعولی زبان فارسی حضور پوچ‌واژه پنهان فاعلی الزامی و پیش‌بینی‌پذیر است و در این زبان، همتای آشکار این عنصر وجود ندارد.

۲. پوچ‌واژه ضمیری در کمینه‌گرایی

دو پژوهش برجسته و پیشگام ویلیامز (1983 & 1980) از نخستین آثاری‌اند که با اشاره به مسئله پوچ‌واژه‌ها، درباره پیوند محمول و موضوع بیرونی و فرایند اعطای نقش معنایی بحث می‌کنند و میان پوچ‌واژه فاعلی و موضوع بیرونی گزاره تمایز می‌گذارند. نزد وی، پوچ‌واژه ضمیری عنصری خنثاست که به دلایل ساختاری و هنگامی که یک موضوع بیرونی برای حضور در جایگاه فاعل در دسترس نیست، تظاهر می‌یابد (Williams, 1983: 441). این تحلیل که در نحله‌های مختلف نظریه اصول و پارامترها و از جمله در کمینه‌گرایی دنبال شده است، پوچ‌واژه را عنصری نحوی می‌داند که از محمول گزاره نقش تانمی‌پذیرد و در شاخص گروه زمان (Spec, TP)، یا اصطلاحاً در جایگاه فاعل ساختاری بند، درج می‌شود (از میان آثار فراوان، نک: Hornstein et al. 2005; Gelderen, 2017; Carnie, 2021).

اگرچه در بسیاری از زبان‌ها، مانند انگلیسی و هلندی و فرانسوی و ایسلندی، پوچ‌واژه‌های فاعلی جوهر آوایی دارند؛ اما پژوهش‌های نحوی امکان حضور پوچ‌واژه ناملفوظ را نیز - به‌ویژه در زبان‌های ضمیرانداز - تأیید کرده‌اند. اشاره به این نکته از آن نظر اهمیت دارد که پارامتر فاعل تهی^۱ (Rizzi, 1982) که غالباً در زبان‌هایی با مطابقت غنی مشاهده می‌شود (مانند فارسی)، پیوند نزدیکی با مسئله پوچ‌واژه ناملفوظ دارد. در میان ویژگی‌های نحوی همسانی که در دسته‌ای از زبان‌ها یافت می‌شوند، احتمالاً این پارامتر بیش از دیگر پدیده‌های زبان‌ویژه مورد توجه نظریه اصول و پارامترها قرار گرفته است. پارامتر فاعل تهی، ضمیرانداز بودن زبان‌هایی چون ایتالیایی و اسپانیایی را به ویژگی‌های مشترکی مانند فقدان اثر رد متمم‌ساز^۲، وارونگی فاعل^۳، و نبود پوچ‌واژه فاعلی آشکار پیوند می‌دهد. البته، باید تصریح کرد که هر چند تصریف غنی مطابقت در زبان‌های فاعل تهی نوعی همبستگی^۴ با فقدان پوچ‌واژه آشکار دارد، اما برخی از زبان‌پژوهان با بررسی شواهد تجربی از زبان‌های مختلف، این فرضیه را به چالش کشیده‌اند و از جمله نشان داده‌اند زبان ضمیراندازی همچون فنلاندی که دارای هر دو پوچ‌واژه آشکار ضمیری و وجودی است (Svenonius, 2002: 14; Jónsson and Eythórrsson, 2021: 2)، از پارامتر یادشده پیروی نمی‌کند.

چنان‌که گفتیم، دو نوع پوچ‌واژه ضمیری و وجودی در زبان‌های مختلف وجود دارد. از آن دو، پوچ‌واژه ضمیری که موضوع پژوهش حاضر است (در زبان انگلیسی: «it»)، ویژگی‌های مشترک و متفاوتی با پوچ‌واژه وجودی (در زبان انگلیسی: «there») از خود نشان می‌دهد. مهم‌ترین اشتراک دو عنصر یادشده این است که هر دو به مقوله دستوری اسم تعلق دارند و از این‌رو، می‌توانند مشخصه اصل فرافکن گسترده را برآورده سازند. به زبان برنامه کمینه‌گرا، پوچ‌واژه‌ها مشخصه تعبیرناپذیر اسم (از این پس: uN)^۵ را در هسته گروه زمان بازبینی و حذف می‌کنند. اما حالت و مطابقت (شخص و شمار)^۶، دو مشخصه‌ای‌اند که پوچ‌واژه‌های ضمیری و وجودی را از هم متمایز می‌سازند. پوچ‌واژه وجودی فاقد دو مشخصه مذکور است و لاجرم، نه در فرایند بازبینی حالت بند خود مشارکت می‌کند و نه فعل را به مطابقت وامی‌دارد (Hornstein et al. 2005: 299-301). در مقابل، پوچ‌واژه ضمیری از یک‌سو در سازوکار بازبینی و حذف مشخصه حالت دستوری هسته زمان حضور می‌یابد و از دیگرسو، در روند بازبینی مشخصه شخص و شمار، فعل را به مطابقت وامی‌دارد. گفتنی است که در نظام شخص و شمار زبان، سوم شخص مفرد موقعیت پیش‌فرض^۷ دارد و لذا، ضمیر سوم شخص، در مقابل اول شخص و دوم شخص، در

¹ Null Subject Parameter

² that-trace effect

³ subject inversion

⁴ correlation

⁵ uninterpretable N-feature (uN)

⁶ Phi-feature (ϕ)

⁷ default

جایگاهی به کار می‌رود که هیچ ارجاع یا مصداقی ندارد. به همین دلیل، فعلی که در ساخت‌های واجد پوچ‌واژه ضمیری حضور می‌یابد، دارای مطابقت سوم شخص مفرد است (Ackema and Neeleman, 2018: 37). بدین ترتیب، اگرچه پوچ‌واژه ضمیری سهمی در معنای گزاره ندارد، اما در شکل‌گیری اشتقاق نحوی، فعالانه مشارکت می‌کند و ضمن پر کردن جایگاه ساختاری فاعل، سه مشخصه صوری و تعبیرناپذیر اصل فرافکن گسترده [uN]، حالت [uCase] و مطابقت [uφ] را بازبینی و حذف می‌کند.

پوچ‌واژه ضمیری «it» در انگلیسی، با ویژگی‌هایی که برشمردیم، در ساخت‌های مختلفی حضور می‌یابد. نگاهی اجمالی به جملات حامل پوچ‌واژه، ضمن تبیین ویژگی‌های صوری این عنصر، به پیش‌برد بحث در زبان فارسی کمک می‌کند. این عنصر همراه با محمول‌های اقلیمی (4)، در ساخت‌های اسنادی‌سازی (5)، با فعل‌های ارتقایی (6) و در برخی از جملات مجهول (7&8) به کار می‌رود:

- (4) a. It is raining.
 b. *The sky/The clouds/The weather/That is raining. (Edelstein, 2020: 159)
- (5) a. It was a model train that I bought.
 b. *A model train was that I bought. (den Dikken, 2013: 50)
- (6) a. It seems that many people are in the room.
 b. *It seem that many people are in the room. (Hornstein et al., 2005: 300)
- (7) a. It was believed by everyone that Melvin was an addict.
 b. That Melvin was an addict was believed by everyone. (Davies and Dubinsky, 2004: 85)
- (8) a. Melvin was believed by everyone to be an addict.
 b. *It was believed by everyone Melvin to be an addict. (Davies and Dubinsky, 2004: 85)

تقابل جفت‌جملات بالا مبتنی بر ویژگی‌هایی است که پوچ‌واژه ضمیری از خود بروز می‌دهد. جملات نادرستی (4b) و (5b) نشان می‌دهند که پوچ‌واژه فاقد نقش تئاست و از این رو، جایگاه ساختاری متعلق به آن نمی‌تواند با یک ضمیر ارجاعی یا یک گروه اسمی آشکار که نیازمند دریافت نقش معنایی‌اند، اشغال شود. در جمله خوش‌ساخت (6a)، فعل ارتقایی «seem» با پوچ‌واژه «it» مطابقت کرده و تصریف سوم شخص مفرد دارد. قابل توجه این که سازه «many people» در بند درونۀ خودایستا، مشخصه حالتش را بازبینی کرده و نمی‌تواند با هسته زمان بند اصلی وارد رابطه بازبینی شود. در نتیجه، گذشته از مشخصه [uN]، هر دو مشخصه شخص و شمار و حالت بند اصلی نیز از طریق مطابقت با پوچ‌واژه «it» بازبینی و حذف شده‌اند. در مقابل، فعل یادشده در جمله (6b) با گروه اسمی «many people» وارد رابطه مطابقت شده و ساخت حاصل نادرستی است. در نمونه (7a)، جایگاه فاعل بند پایه مجهول نقش تئاست ندارد و لذا، حضور پوچ‌واژه در این جایگاه مجاز است. در جمله متناظر (7b)، به جای پوچ‌واژه یک گروه متمم‌ساز در نقش فاعل در شاخص گروه زمان (یا گروه متمم‌ساز) بند اصلی حضور یافته است (برای جایگاه بند فاعلی در انگلیسی، نک: Adger, 2003: 298). سرانجام، در جمله (8a) فاعل بند درونۀ ناخودایستا (Melvin) که دارای نقش معنایی و مشخصه حالت بازبینی نشده است، به جایگاه فاعل بند اصلی ارتقا می‌یابد و در آنجا مشخصه حالت خود را بازبینی می‌کند. این جایگاه در نمونه نادرستی (8b) با پوچ‌واژه اشغال شده است و بازبینی نشدن مشخصه حالت فاعل درونۀ سبب فروریزی اشتقاق شده است.

همان‌گونه که پیشتر گفتیم، براینده این شواهد نشان می‌دهند که پوچ‌واژه ضمیری سه مشخصه [uN]، [uCase] و [uφ] را بازبینی می‌کنند. در مقابل، پوچ‌واژه وجودی در داده‌های زیر فقط مشخصه [uN] را در بند پایه برآورده کرده و این عنصر فاقد مشخصه‌های حالت و مطابقت است؛ چنان‌که اولاً فعل ارتقایی با اسم جمع «many people» در بند درونۀ مطابقت کرده است و ثانیاً، چون بند ناخودایستای درونۀ قابلیت بازبینی حالت گروه اسمی مذکور را ندارد، این سازه توسط بند اصلی مشخصه حالت خود را بازبینی و حذف کرده است (و نیز نک: انوشه، ۱۳۹۳):

- (9) a. There seem to be many people in the room. *There seems many people are in the room.

در بخش بعدی برپایه ویژگی‌هایی که برای پوچ‌واژه ضمیری برشمردیم و با نگاهی انتقادی به پیشینه پژوهش در زبان فارسی، حضور این عنصر نحوی را در ساخت‌های نحوی بررسی و تبیین می‌کنیم.

۳. پوچ‌واژه ضمیری در فارسی

در بخش گذشته، در چارچوب کمینه‌گرایی و برپایه شواهد زبان انگلیسی به معرفی ویژگی‌های صورتی پوچ‌واژه ضمیری پرداختیم و در پایان، به تفاوت آن با پوچ‌واژه وجودی اشاره‌ای گذرا کردیم. هرچند بحث نظری درباب پوچ‌واژه و جملات میزبان آن به همین گفتار مختصر ختم نمی‌شود و به‌ویژه ساخت‌هایی مانند اسنادی‌سازی، پس‌گذاری^۱ و اشتقاق‌های موسوم به دُش‌ساخت‌ها^۲ مباحث چالش‌برانگیز فراوانی را در تحلیل‌های کمینه‌گرا پیش کشیده‌اند (از جمله نک: Hartmann and Veenstra, 2013)، اما این مقدمات عجلتاً برای پرداختن به ساخت‌های دارای پوچ‌واژه در زبان فارسی کفایت می‌کنند.

۳.۱. نگاهی به پوچ‌واژه در پژوهش‌های فارسی

پوچ‌واژه از مفاهیمی است که از رهگذر مطالعات دستور زایشی به پژوهش‌های نحو زبان فارسی راه یافته است و پیشینه‌ای از آن در سنت دستورنویسی یافت نمی‌شود. در میان زبان‌شناسان، درزی (1996) از نخستین پژوهشگرانی است که در تحلیل پیش‌گام خود بر حضور پوچ‌واژه ضمیری در جملات فارسی و از جمله در جایگاه فاعل محمول‌های ارتقایی (مانند: به‌نظر رسیدن) تصریح کرده است. در مقابل، کریمی (2005)، ضمن نقد رویکرد درزی و با آوردن شواهد زیر، یادآور شده که فارسی فاقد پوچ‌واژه آشکار یا ناملفوظ است:^۳

(۱۰) الف. (این) کیمیا بود که توانست با او بسازد.

ب. (این) بر همه واضح است که کیمیا دختر خوبه.

به گفته کریمی (2005:91)، داده‌های ۶۵ تا ۶۷، ضمیر «این» که در ساخت اسنادی‌سازی (۱۰ - الف) و پس‌گذاری (۱۰ - ب) اختیاری است، ماهیت ارجاعی دارد و پوچ‌واژه محسوب نمی‌شود. این تحلیل در مورد ساخت اسنادی‌سازی دقیق به‌نظر می‌رسد و حتی در زبان انگلیسی، برخی از تحلیلگران (از جمله: Reeve, 2013: 165) استدلال کرده‌اند که ضمیر «it» در چنین ساخت‌هایی پوچ‌واژه نیست. انوشه (۱۳۹۳: ۴۷)، داده‌های ۲۰ تا ۲۵ نیز شواهدی آورده است که نشان می‌دهند در جمله‌هایی از نوع (۱۰ - الف) پوچ‌واژه فاعلی نهان یا آشکار وجود ندارد. مهم‌ترین دلایلی که از این ادعا حمایت می‌کنند، مطابقت فعل اسنادی (فعل سبک «بودن») با ضمیر / گروه اسمی پیش از خود (۱۱) و نیز امکان جایگزینی ضمیر «این» با گروه اسمی آشکار (۱۲) است:

(۱۱) الف. (این) ما بودیم که توانستیم با او بسازیم. ← ب. (این) کیمیا و فرزندانش بودند که توانستند با او بسازند.

(۱۲) الف. [این] سینا و دوستانش بودند که از پس آزمون برآمدند. ← ب. [این بچه‌های باهوش] سینا و دوستانش بودند که از پس آزمون برآمدند.

در تبیین مشخصه‌های صورتی پوچ‌واژه ضمیری، تصریح کردیم که این عنصر با موقعیت پیش‌فرض سوم شخص مفرد، در جایگاه فاعل بند قرار می‌گیرد و در بازبینی مشخصه تعبیرناپذیر [uφ]، فعل را به مطابقت با خود وامی‌دارد. باین‌همه، شواهد (۱۱) و (۱۲) به روشنی نشان می‌دهند که فعل اسنادی با گروه اسمی پیش از خود مطابقت می‌کند و ضمناً ضمیر «این» می‌تواند با گروه اسمی جایگزین شود.

مسئله جملۀ (۱۰ - ب) متفاوت با اشتقاق اسنادی‌سازی است که در بخش چهارم مقاله حاضر (زیربخش ۴-۱) به آن می‌پردازیم و استدلال می‌کنیم که در چنین نمونه‌هایی با اشتقاقی دوگانه مواجه‌ایم؛ در یک ساختار، همچون بسیاری از زبان‌های ضمیرانداز، پوچ‌واژه ناملفوظ وجود دارد، و در ساختاری دیگر یک ضمیر ارجاعی یا گروه اسمی آشکار در جایگاه فاعل حضور می‌یابد. اما نکته مهم‌تری که درباره رویکرد کریمی باید به آن اشاره کرد، این است که او تحلیل خود را در رد وجود پوچ‌واژه ضمیری در فارسی به دو ساخت پیش‌گفته محدود کرده است. فارغ از این که دیدگاه وی را درباب نمونه‌های خاص (۱۰) بپذیریم یا نه، آموزه‌های نظری کمینه‌گرایی و

¹ extraposition

² tough-construction

^۳ کریمی (2005:91-95) افزون‌بر رد حضور پوچ‌واژه ضمیری آشکار یا پنهان در فارسی، استدلال می‌کند که پوچ‌واژه وجودی هم در این زبان وجود ندارد. با توجه به

این که ماهیت عنصر نحوی اخیر و ساخت جملات وجودی موضوع پژوهش حاضر نیست، در مبحث پیش روی به این مسئله نمی‌پردازیم.

شواهد تجربی از این رویکرد حمایت می‌کنند که حضور پوچ‌واژه ضمیری در برخی از ساخت‌های نحوی فارسی الزامی است.

در برابر رویکرد کریمی، انوشه (۱۳۹۳) فارسی را دارای پوچ‌واژه ناملفوظ می‌داند و **درزی و تفکر رضایی** (۱۳۸۹) و **منصوری** (۱۳۹۴) معتقدند که گذشته از پوچ‌واژه ضمیری پنهان (نماد: pro puč در تحلیل منصوری)، در برخی از ساخت‌های نحوی، این عنصر به شکل ضمیر آشکار هم نمود می‌یابد. منصوری توصیفی تفصیلی از ساخت‌هایی فراهم می‌آورد که جایگاه فاعل آنها مختص پوچ‌واژه ضمیری است، ولی ویژگی ساختاری مشترکی برای جملات حاوی پوچ‌واژه به دست نمی‌دهد و از این رو، به نظر می‌رسد که چنین توصیفی، قابلیت پیش‌بینی ندارد. برخی از نمونه‌هایی که طبق تحلیل وی دارای پوچ‌واژه فاعلی‌اند، در پی آمده‌اند:

- (۱۳) الف. به نظر می‌رسد هوا خنک شده باشد. ب. واضح است که شما راست می‌گویید.
 پ. شایسته است که مسئولان با مردم تعامل خوب‌تری داشته باشند. ت. به مراقبت زیادی نیاز است تا کودک بزرگ شود.
 ث. انتظار می‌رود تیم ملی فوتبال امسال به جام جهانی برود. ج. انتظار آن می‌رود که تیم ملی فوتبال امسال به جام جهانی برود.
 چ. این درست است که شما زحمات زیادی کشیده‌اید. ح. تلاش ما این است که نرخ تورم را ثابت نگه داریم.
 خ. از مهمانان پذیرایی شد. د. قرار است امشب برف بیاد.
 ذ. سخت می‌شود باور کرد. ر. می‌شه در را ببندید؟

جمله (۱۳ - الف) ساخت موسوم به ارتقایی است که نخستین بار در پژوهش عالمانه **درزی** (۱۹۹۶) جایگاه فاعل بند پایه آن به پوچ‌واژه ضمیری تخصیص یافته است. دو اشتقاق نحوی (۱۳ - ب و پ) نیز که در تحلیل منصوری ذیل دو دسته جداگانه قرار گرفته‌اند، از نوع ساخت‌هایی‌اند که **کریمی** (۲۰۰۵) آنها را با نام پس‌گذاری معرفی کرده است. هرچند مقاله حاضر در مورد سه جمله اخیر حضور پوچ‌واژه ناملفوظ را در جایگاه فاعل می‌پذیرد، اما این پرسش در پژوهش‌های دستوری بی‌پاسخ مانده که اگر جایگاه فاعل جملات مذکور فاقد نقش تناس و به پوچ‌واژه ناملفوظ تعلق می‌یابد، چرا گروه اسمی آشکار نیز می‌تواند در همان جایگاه بازادغام شود:

- (۱۴) الف. قطعی به نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند. ← ب. این قضیه قطعی به نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند.
 (۱۵) الف. بسیار محتمل است که دو کشور به توافق دست یابند. ← ب. این اتفاق بسیار محتمل است که دو کشور به توافق دست یابند.

جمله (۱۳ - ت) تفاوت چندانی با دو جمله پیش از خود ندارد، جز آن که محمول «نیاز بودن»، در معنای مدنظر، نیازمند یک وابسته اجباری است (= به مراقبت زیاد). دو جمله متناظر (۱۳ - ث و ج) در تحلیل منصوری، به ترتیب دارای پوچ‌واژه پنهان و آشکار (آن) هستند. پوچ‌واژه دانستن «آن» در نمونه (ج) دست کم از دو منظر با رهیافت مقاله حاضر سازگاری ندارد. به لحاظ نظری، ضمیر مذکور در جایگاه وابسته «انتظار» آمده و اساساً نقش فاعلی ندارد تا هویت آن به منزله پوچ‌واژه فاعلی انگیزه ساختاری داشته باشد. از نظر تجربی، بندی که در دنباله «می‌رود» آمده، وابسته ضمیر «آن/این» است که به انتهای جمله پس‌گذاری شده و می‌دانیم که پوچ‌واژه‌ها به دلیل ماهیت غیرارجاعی خود، نمی‌توانند بند موصولی بپذیرند. دو نمونه زیر این موضوع را نشان می‌دهند:

- (۱۶) الف. انتظار آن [که تیم ملی به جام جهانی برود] می‌رود. ← ب. انتظار آن می‌رود [که تیم ملی به جام جهانی برود].
 (۱۷) الف. امید این [که دو کشور به توافق دست یابند] می‌رود. ← ب. امید این می‌رود [که دو کشور به توافق دست یابند].

در دو جمله (۱۳ - چ و ح) ضمیر «این» پوچ‌واژه آشکار تلقی شده است؛ با این تفاوت که در اولی در جایگاه فاعل و در دومی در مقام مسند قرار گرفته است. به دلایل پیش گفته، هیچ‌یک از این دو ضمیر پوچ‌واژه نیستند، زیرا ضمیر «این» در اولی می‌تواند جای خود را به گروه اسمی آشکار بدهد و در دومی هیچ مبنای نظری یا انگیزه ساختاری برای درج پوچ‌واژه در چنین جایگاهی ذکر نشده است. جمله (۱۳ - خ) که در پژوهش **انوشه** (۱۳۹۳) نیز آمده، پوچ‌واژه پنهان دارد و با رویکرد مقاله حاضر نیز همسوست. جمله (۱۳ - د) تفاوتی با نمونه‌هایی مانند «واضح است/درست است/شایسته است» ندارد؛ جز آن که به گفته منصوری، در جایگاه فاعل «قرار است» نمی‌توان پوچ‌واژه آشکار «این» قرار داد. سرانجام به دو جمله مناقشه‌برانگیز آخر می‌رسیم که نزد منصوری دارای پوچ‌واژه فاعلی‌اند. چنان که در زیربخش بعدی خواهیم دید، جمله (۱۳ - ذ) اساساً ساختار متفاوتی با نمونه (۱۳ - ر) دارد و صرفاً به دلیل حضور فعل «شدن» نمی‌توان دو جمله یادشده را

ذیل یک عنوان ساختاری تحلیل کرد. به همین دلیل، ماهیت فاعل بی‌آوای این دو جمله نیز متفاوت است.

۲.۳. تعمیم ساخت‌های دارای پوچ‌واژه در فارسی

در زیربخش گذشته عمدتاً با ارجاع به آرای کریمی (2005) و منصور (1394)، به دو رویکرد پژوهشگران درباره پوچ‌واژه در زبان فارسی اشاره کردیم که در تقابل با یکدیگر قرار دارند. در یک سو کریمی با محدود کردن داده‌های خود به چند جمله، مدعی شده است که فارسی فاقد پوچ‌واژه آشکار و پنهان است. در سوی دیگر، منصور با گستردن تحلیل خود به ساخت‌های نحوی متعدد، استدلال کرده است که هر دو پوچ‌واژه فاقد و واجد جوهر آوایی در این زبان یافت می‌شوند. در زیربخش حاضر برای آن که گرفتار محدودیت یا گستردگی بیش از حد مصادیق نشویم، ابتدا می‌کوشیم تعمیمی بیابیم که حضور پوچ‌واژه ضمیری را در اشتقاق‌های نحوی پیش‌بینی کند و سپس براساس این تعمیم، به سراغ داده‌ها و شواهدی می‌رویم که پیش از این مطرح کرده‌ایم.

در سرآغاز مقدمه به نقل از کارنی (2021: 252) اشاره کردیم که اگر در ساختار نحوی، گروه اسمی یا متمم‌سازی که حامل نقش تئاست، در دسترس نباشد، قاعده درج پوچ‌واژه اعمال می‌شود و با نشانیدن این عنصر در شاخص گروه زمان، اصل فرافکن گسترده را برآورده می‌سازد. اما در تبیین این نکته باید افزود که آوردن گروه متمم‌ساز در جایگاه فاعل و به‌عنوان جایگزینی برای گروه اسمی، ویژگی زبان‌هایی همچون انگلیسی است که حضور بند فاعلی^۱ را در ساخت‌های نحوی مجاز می‌شمارند؛ مانند بندهای فاعلی در نمونه‌های (18a) و (19a) در زیر (Adger, 2003: 297; Carnie, 2021: 430; Burton-Roberts, 2022: 171) که در جملات (18b) و (19b) دستخوش پس‌گذاری شده‌اند:

- (18) a. [That Jean left] is likely. (19) [That [the answer] is obvious] upsets Hermes.
b. It is likely [that Jean left]. It upsets Hermes [that [the answer] is obvious].

نقش و جایگاه بند فاعلی در تحلیل‌های نحوی مورد مناقشه بوده است؛ مثلاً، اجر بند فاعلی را در شاخص گروه متمم‌ساز (Spec, CP) قرار می‌دهد و تصریح می‌کند که اصل فرافکن گسترده توسط یک ضمیر ناملفوظ ارجاعی که در شاخص گروه زمان (Spec, TP) درج می‌شود و به مقوله اسم تعلق دارد، برآورده می‌شود. در مقابل، طبق تحلیل کارنی، این بند در همان شاخص گروه زمان ادغام می‌شود و به همین دلیل، معتقد است که هر یک از دو گروه اسمی و متمم‌ساز می‌توانند اصل فرافکن گسترده را محقق سازند.

بند فاعلی و جایگاه ادغام آن مسئله مناقشه‌برانگیزی در زبان فارسی نیست؛ زیرا اساساً گروه متمم‌ساز نمی‌تواند مستقلاً در نقش فاعل ساختاری جمله تظاهر یابد. شواهد زیر بر این ویژگی دلالت می‌کنند که حضور بند فاعلی سبب فروریزی اشتقاق می‌شود:

- (۲۰) الف. [که بهای نفت خام افزایش می‌یابد] واضح است. (۲۱) الف. [که سینا در امتحان موفق شد] همه ما را خوشحال کرد.
ب. این [که بهای نفت خام افزایش می‌یابد] واضح است. ب. این [که سینا در امتحان موفق شد] همه ما را خوشحال کرد.
پ. این واضح است [که بهای نفت خام افزایش می‌یابد]. پ. این همه ما را خوشحال کرد [که سینا در امتحان موفق شد].

براساس جملات (الف)، حضور بند فاعلی هم در ساخت اسنادی و هم با فعل متعددی ناممکن است و اشتقاقی نادرستی به‌دست می‌دهد. داده‌های (ب) نشان می‌دهند که اگر این بند با یک ضمیر - که به مقوله اسم تعلق دارد - آغاز شود، اشتقاق از فروریزی نجات می‌یابد؛ زیرا اصل فرافکن گسترده در فارسی فقط با اسم برآورده می‌شود. سرانجام در نمونه‌های (پ) بند وابسته به ضمیر «این» پس‌گذاری شده است. نکته قابل توجه و مرتبط با بحث حاضر این که ضمیر مورد نظر به دلایل متعدد پوچ‌واژه نیست. اولاً، این ضمیر با یک بند موصولی توصیف شده است؛ این در حالی است که پوچ‌واژه‌ها با توجه به ماهیت غیرارجاعی‌شان نمی‌توانند بند موصولی بگیرند. ثانیاً، در همه نمونه‌ها ضمیر «این» می‌تواند جای خود را به یک گروه اسمی آشکار بدهد (مانند: این موضوع / این قضیه / این مسئله)؛ چنان که می‌دانیم، پوچ‌واژه‌ها که فاقد نقش تئاستند، در جایگاهی می‌آیند که یک گروه اسمی نیازمند نقش تئاست می‌تواند در آن بنشیند. ثالثاً، معمول مرکبی مثل «خوشحال کردن» دوظرفیتی است و به یک موضوع بیرونی نیاز دارد. بنابراین، حتی اگر شواهد (۲۱) بدون بند وابسته

¹ subject clause (clausal subject)

مذکور و به صورت «این همه را خوشحال کرد» تظاهر یابند، باز هم ضمیر «این» را باید موضوع بیرونی محمول و حامل نقش تنا تفسیر کنیم. بر پایه آنچه گفتیم و با توجه به شواهدی مانند (۲۰) و (۲۱)، اصل فرافکن گسترده یا همان مشخصه تعبیرناپذیر [uN] در فارسی صرفاً با حضور یک گروه اسمی در جایگاه فاعل برآورده می‌شود. لذا می‌توانیم پیش‌بینی کنیم که قاعده درج پوچ‌واژه برای همخوانی با ویژگی‌های پارامتری این زبان باید به صورت زیر بیان شود:

(۲۲). قاعده درج پوچ‌واژه در فارسی:

در ساخت‌هایی که یک موضوع با مقوله گروهی اسم برای پر کردن جایگاه فاعل در دسترس نباشد، قاعده درج پوچ‌واژه برای بازبینی مشخصه تعبیرناپذیر [uN]، پوچ‌واژه ضمیری را در شاخص گروه زمان می‌نشانند.

اما اکنون مسئله این است که در کدام ساخت‌های نحوی، گروه اسمی موضوع یا اصطلاحاً اسم حامل نقش تنا در دسترس نیست. در ساخت‌هایی که محمول آنها ناکنایی، متعددی و دومتعدی است، دست کم یک گروه اسمی در نقش موضوع بیرونی حضور دارد و از این رو، چنین جملاتی گزینه مناسبی برای یافتن پوچ‌واژه ضمیری نیستند. در مقابل، محمول‌های نامفعولی را می‌توان ساخت‌های احتمالی برای اعمال قاعده درج پوچ‌واژه در نظر گرفت. اغلب پژوهش‌های نحوی، محمول‌های نامفعولی را فعل‌های یک‌طرفیتی یا ناگذری تلقی کرده‌اند که فاقد موضوع بیرونی اند (از جمله نک: Adger, 2003; Gelderen, 2017; Edelstein, 2020; Carnie, 2021). با این همه، شواهد زبانی نشان می‌دهند که محمول‌های نامفعولی می‌توانند صفر، یک یا دو ظرفیت معنایی داشته باشند. نقطه اشتراک این محمول‌ها، فقدان موضوع بیرونی با نقش معنایی کنشگر است (انوشه ۱۴۰۰: ۵۶):

(۲۳). ظرفیت‌های محمول‌های نامفعولی:

- الف. صفرظرفیتی ← در نیم کره شمالی زمین خسوف شد/ روز گذشته در بسیاری از کشورهای اسلامی عید شد.
- ب. یک‌ظرفیتی ← هلال ماه در برخی از شهرهای جنوبی دیده شد/ از نیمه خردادماه هوای شهر اصفهان به تدریج گرم شد.
- پ. دوظرفیتی ← حادثه از طریق مقامات رسمی به آنها اطلاع داده شد/ لباس گرم توسط هلال احمر برای سیل‌زدگان فرستاده شد.

در (۲۳ - الف)، محمول‌های «طوفان شد/ عید شد» از نوع افعال مرکب صفرظرفیتی‌اند که انوشه (۱۳۹۳ و ۱۴۰۰) آنها را در ذیل محمول‌های برخوردی و اقلیمی قرار می‌دهد. نمونه‌های (۲۳ - ب) بر تعریف معیار اجر (2003)، گلدرون (2017)، کارنی (2021) و دیگران منطبق‌اند و تک موضوع درونی محمول نامفعولی در نقش فاعل ساختاری تظاهر یافته است. شواهد (۲۳ - پ) دارای محمول نامفعولی با دو موضوع درونی‌اند. جمله متناظر این ساخت‌ها حاوی یک فعل دومتعدی با سه ظرفیت معنایی است که وقتی دستخوش فرایند موسوم به مجهول‌سازی (فعلی یا صفتی) می‌شود، یک ظرفیت خود را از دست می‌دهد. این ظرفیت در نمونه‌های دومتعدی زیر در جایگاه موضوع بیرونی قرار گرفته، اما در (۲۳ - پ) در نقش یک ادات که فاقد نقش تناسبت، تظاهر یافته است:

(۲۴) الف. [مقامات رسمی]۱ [حادثه را]۲ [به آنها]۳ اطلاع دادند. ب. [هلال احمر]۱ [برای سیل‌زدگان]۲ [لباس گرم]۳ فرستاد.

با توجه به نمونه‌های (۲۳) و شواهد مشابه فراوان، می‌توانیم نتیجه بگیریم که ویژگی همسان محمول‌های نامفعولی که نقش بنیادی در تحلیل ساخت‌های حاوی پوچ‌واژه دارند، نه در ظرفیت آنها، بلکه در نداشتن کنشگر یا موضوع بیرونی است. بنابراین، تعریف مان از این محمول‌ها را باید به صورت زیر بیان کنیم:

(۲۵). محمول‌های نامفعولی:

محمول‌های صفر تا دوظرفیتی که فاقد موضوع بیرونی / کنشگرند.

اگر تعریف (۲۵) را در کنار قاعده درج پوچ‌واژه در (۲۲) قرار دهیم، به لحاظ نظری می‌توانیم پیش‌بینی کنیم که اگر یک محمول نامفعولی موضوع درونی با مقوله اسم نداشته باشد، گزینه مناسبی برای حضور پوچ‌واژه ضمیری ناملفوظ است:

(۲۶). تعمیم ساخت‌های پوچ‌واژه در فارسی:

جایگاه فاعل ساختاری آن دسته از محمول‌های نامفعولی که دست کم یک موضوع درونی با مقوله اسم ندارند، با پوچ‌واژه ضمیری (پنهان) پر می‌شود.

پنهان بودن پوچ‌واژه ضمیری که در تعریف بالا آمده، از یک سو با پارامتر ضمیرانداز بودن همسوست که نخستین بار **ریتزی** (1982) و پس از وی، زبان‌شناسانی چون **سانچز** (2010) مطرح کرده‌اند، و از سوی دیگر، شواهد زبانی زیربخش حاضر و بخش بعدی نیز تأیید می‌کنند که برای پوچ‌واژه ناملفوظ فارسی، همتای آشکاری به صورت «این / آن» یافت نشده است.

اکنون باید دید که بر پایه ظرفیت‌های سه‌گانه محمول‌های نامفعولی، چه ساخت‌هایی در زبان فارسی مشمول تعمیم (۲۶) می‌شوند. طبیعتاً نخستین گزینه، محمول‌های صفرظرفیتی‌اند که اساساً موضوعی برای نشانیدن در جایگاه فاعل ندارند. ساخت‌های اقلیمی در زبانی مانند انگلیسی و برخی از مجهول‌های تحلیلی در زبان‌هایی همچون نروژی از این شمارند (Emonds, 2006: 17). در فارسی نیز برخی از محمول‌های برخوردار (مانند: تصادف شد/ اعتصاب شد/ زلزله شد)، و ساخت‌های مربوط به مناسبت‌های تقویمی و آب‌وهوا (مانند: نوروز شد/ خسوف شد/ پاییز شد) صفرظرفیتی‌اند و جایگاه فاعل آنها برای برآوردن اصل فراقکن گسترده به پوچ‌واژه ضمیری ناملفوظ اختصاص می‌یابد و فعل این جمله‌ها نیز لاجرم تصریف سوم شخص مفرد می‌پذیرد (نک: انوشه، ۱۴۰۰: ۲۹).

تعمیم (۲۶) پیش‌بینی می‌کند که در میان محمول‌های یک و دو ظرفیتی هم می‌توان پوچ‌واژه فاعلی یافت. چنان‌چه این محمول‌ها نقش‌های معنایی خود را به گروه‌های حرف اضافه (PP) یا متمم‌ساز (CP) اعطا کنند، گروه اسمی مورد نیاز برای بازبینی مشخصه [uN] در دسترس نخواهد بود و لذا، یک پوچ‌واژه ضمیری به انگیزه نحوی در جایگاه فاعل درج می‌شود. **انوشه** (۱۳۹۳) و **منصوری** (۱۳۹۴) به مجموعه‌ای از این ساخت‌ها که در تحلیل **کریمی** (2005) مغفول مانده‌اند، اشاره کرده‌اند:

- (۲۷) الف. پس از پایان جلسه دفاع از مهمانان پذیرایی شد. ب. به نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند.
پ. به پلیس اطلاع داده شد که سرقتی رخ داده است. ت. به مراقبت زیادی نیاز است تا کودک بزرگ شود.

در جمله (۲۷ - الف)، محمول مرکب نامفعولی «پذیرایی شد» یک ظرفیت دارد و تنها نقش معنایی خود را به گروه حرف اضافه «از مهمانان» اعطا کرده است. سازه «پس از پایان جلسه دفاع» نقش قیدی دارد و مانند بقیه ادات‌ها فاقد نقش تئاست. بدین ترتیب، در غیاب یک گروه اسمی موضوع، قاعده درج پوچ‌واژه فعال می‌شود و این ضمیر ناملفوظ را در جایگاه فاعل می‌نشانند. به همین دلیل، به‌رغم جمع بودن سازه «مهمانان»، فعل جمله در مطابقت با ضمیر غیرارجاعی و ناملفوظ یادشده، الزاماً تصریف سوم شخص مفرد می‌پذیرد. در ساخت ارتقایی (۲۷ - ب)، فعل «به‌نظر می‌رسد» نقش معنایی خود را به یک بند متممی اعطا کرده است. چنان‌که گفتیم، چنین بندی در زبان فارسی نمی‌تواند خود را به جایگاه فاعل ساختاری برساند و از این رو، فاعل بند اصلی به پوچ‌واژه پنهان تعلق دارد.^۱ سرانجام، در دو جمله (۲۷ - پ و ت)، فعل مجهول «اطلاع داده شد»^۲ و ساخت اسنادی «نیاز است» که در زمره محمول‌های نامفعولی قرار دارند، دو نقش معنایی به موضوع‌های درونی خود اعطا کرده‌اند که هیچ‌یک از آن دو، گروه اسمی نیستند؛ یکی از نقش‌های معنایی را گروه حرف اضافه و دیگری را گروه متمم‌ساز اشغال کرده است. بنابراین، باز هم طبق رویکرد کمینه‌گرای مقاله حاضر، جایگاه فاعل ساختاری بند اصلی با یک پوچ‌واژه ضمیری ناملفوظ پر شده است. به همین ترتیب، فهرست مطولی از ساخت‌هایی مانند «قرار است/ واضح است/ شایسته است/ لازم است» و جز آنها که در تحلیل منصوری در ذیل عناوین مختلفی آمده‌اند، تابع تعمیم (۲۶) هستند.

یک نمونه از جملاتی که در مجموعه شواهد (۱۳) آمده‌اند، ساخت غیرشخصی خوانده می‌شود که فاعل مشخصی ندارد. **کریمی** (2005) و به پیروی از او، **انوشه** (۱۳۹۳) فاعل این جمله را که برای یادآوری در (۲۸ - الف) تکرار شده، پوچ‌واژه تلقی نکرده‌اند. در مقابل، **منصوری** (۱۳۹۴) معتقد است که نه تنها جایگاه فاعل ساختاری چنین جملاتی به یک پوچ‌واژه ضمیری ناملفوظ تعلق دارد، بلکه فاعل جمله متناظر (۲۸ - ب) نیز پوچ‌واژه ناملفوظ است:

- (۲۸) الف. سخت می‌شود باور کرد. ب. می‌شود در را ببندید؟

منصوری (۱۳۹۴: ۴۰، داده‌های ۳۱ و ۳۲) جفت‌جملات بالا را در ذیل عنوان «می‌شود در جملات خواهشی» مطرح کرده و فاعل هر دو

^۱ طبق رویکرد **کریمی** (2008) که مبنای پژوهش حاضر نیز قرار گرفته است، اگر در جمله‌ای همچون (۲۷ - ب)، «دو کشور» به بند اصلی ارتقا یابد، این حرکت از نوع قلب نحوی است (دو کشور به نظر می‌رسد که به توافق دست یابند). در مقابل این تحلیل، **درزی** (۱۹۹۶ و ۱۳۸۸) حرکت این سازه را از نوع ارتقای فاعل بند درونه به جایگاه فاعل بند اصلی می‌داند.

^۲ فارغ از این که این ساخت‌ها را مجهول فعلی بدانیم یا مجهول صفتی، صورت‌های مجهول در ذیل محمول‌های نامفعولی قرار می‌گیرند و موضوع بیرونی ندارند.

را پوچ‌واژه بی‌آوا دانسته است. با این همه، دو جمله (۲۸ - الف و ب) ساختار نحوی متمایزی دارند و به همین دلیل، ماهیت فاعل ناملفوظ آنها نیز متفاوت است. جمله نخست از نوع ساخت‌های غیرشخصی است که در آن، «شدن» یک فعل دستوری به‌شمار می‌رود و «باور کرد» که فاقد تصریف شخص و شمار و زمان است، به شکل مصدر مرخم تظاهر یافته است. در مقابل، «شدن» در جمله دوم هویت واژگانی دارد و در معنای «ممکن بودن/ امکان داشتن/ مجاز بودن/ قادر بودن» به کار می‌رود. به همین دلیل، فعل «ببندید» صرف شده و تصریف شخص و شمار و زمان پذیرفته است.

تمایز اولیه‌ای که میان دو جمله بالا برشمردیم، پیامدهای ساختاری مهمی دارد. با توجه به این که «شدن» در (۲۸ - الف) فعل دستوری است و رفتاری مانند افعال کمکی دارد، اساساً فاقد ساخت موضوعی است و سخن گفتن در باب ظرفیت‌های معنایی آن، سالبه به انتفاء موضوع است. کل نمونه (۲۸ - الف) متشکل از یک بند است و برای تعیین هویت فاعل ساختاری آن، باید به ظرفیت فعل (بسیط یا مرکب) پس از «شدن» توجه کرد. در مقابل، نمونه (۲۸ - ب) از دو بند تشکیل شده است و برخلاف این که منصور (۱۳۹۴: ۳۷) «شدن» را در چنین جمله‌ای صفرظرفیتی می‌داند، این فعل یک ظرفیتی است و یک نقش معنایی به بند درون خود - یعنی «(که) در را ببندید» - اعطا کرده است. بر این اساس، هریک از فعل‌های «شدن» و «بستن» که در دو بند پایه و پیرو آمده‌اند، ساختار موضوعی جداگانه و فاعل ساختاری مستقل خود را دارند. تا به این جا، (۲۸ - الف) ساختاری نزدیک به (۲۹ - الف) دارد و اشتقاق (۲۸ - ب) نیز منطبق بر (۲۹ - ب) است:

(۲۹) الف. سخت می‌توان باور کرد. ب. ممکن است در را ببندید؟

فعل مرکب «باور کردن»، محمول دوظرفیتی است که یک نقش معنایی خود را به موضوع درونی و نقش معنایی دیگرش را به موضوع بیرونی اعطا می‌کند. موضوع درونی این محمول که در دو جمله (۲۸) و (۲۹) تظاهر نیافته و می‌تواند یک گروه اسمی یا بند متممی باشد، در واقع دستخوش حذف آوایی شده است. یعنی بازنمایی زیربنایی جمله (۲۸ - الف) به یکی از دو صورت زیر خواهد بود:

(۳۰) الف. سخت می‌شود [NP را] باور کرد. ب. سخت می‌شود باور کرد [CP که ...].

اما آیا موضوع بیرونی این محمول می‌تواند یک پوچ‌واژه ناملفوظ باشد؟ از آنجا که پوچ‌واژه‌ها فاقد نقش معنایی‌اند، این احتمال بر اساس معیار تتا^۱ (Chomsky, 1981: 36) و تعمیم تک‌تتا^۲ (Adger, 2003: 81) منتفی است:

(۳۱) الف. معیار تتا:

هر موضوعی فقط و فقط حامل یک نقش تتاست، و هر نقش تتایی باید فقط و فقط به یک موضوع اعطا شود.

ب. تعمیم تک‌تتا:

هر نقش تتا «باید» اعطا شود، اما هیچ سازه‌ای نمی‌تواند بیش از یک نقش تتا داشته باشد.

دو مفهوم بالا تصریح می‌کنند که «باور کردن» باید نقش معنایی بیرونی خود را به یک موضوع اعطا کند؛ پس فاعل ساخت‌های غیرشخصی در (۲۸ - الف) و (۲۹ - الف) قطعاً پوچ‌واژه نخواهد بود. کریمی (2008) در بررسی ساخت‌های ارتقایی و کنترلی، با آوردن شواهدی مانند «باید حقیقت را گفت/ می‌شود حقیقت را گفت» استدلال می‌کند که جملات غیرشخصی در این زبان از نوع کنترل‌های دل‌خواهی^۳ آند و بنابراین، فاعل ناملفوظ آنها ضمیر مستتر (PRO) است (برای بحث بیشتر، نک: Karimi, 2008: 6). گفتنی است که ضمیر مستتر همچون ضمیر کم مستتر (pro) و برخلاف پوچ‌واژه ضمیری (در بازنمایی‌ها: Expl) حامل نقش تتاست (Gelderen, 2017: 57).

نکته قابل توجه این که خود منصور (۱۳۹۴: ۴۶، داده‌های ۵۱) با آوردن جمله «این را می‌توان گفت» به درستی نتیجه می‌گیرد که فاعل این جمله پوچ‌واژه نیست و از میان ساخت‌های غیرشخصی، پوچ‌واژه فاعلی را به فعل «شدن» محدود می‌کند. استدلال دیگری که نشان می‌دهد در هیچ کدام از ساخت‌های غیرشخصی (با هریک از فعل‌های «توانستن»، «شدن» و مانند آنها) جایگاه فاعل با پوچ‌واژه اشغال نمی‌شود، بر تعمیم بورتسیو^۴ تکیه دارد. طبق این تعمیم، فعلی که موضوع بیرونی ندارد، نمی‌تواند به یک موضوع درونی حالت مفعولی

¹ Theta-criterion

² Unique Θ Generalization

³ arbitrary control

⁴ Burzio's Generalization

بدهد (Burzio, 1986: 178-184). در نمونه‌های زیر، فعل اصلی جمله به گروه اسمی «حقیقت» حالت مفعولی اعطا کرده است. بنابراین، طبق تعمیم بورتسیو، این فعل واجد یک موضوع بیرونی با نقش تناست:

(۳۲) الف. PRO می‌شود حقیقت را گفت. ب. PRO می‌توان حقیقت را گفت.

ساخت‌های غیرشخصی بالا اشتقاق نحوی متفاوتی با جمله‌ای همچون (۲۸ - ب) دارند و «شدن» در چنین جمله‌ای را نمی‌توان ذیل جملاتی از نوع (۳۲) طبقه‌بندی کرد. فعل «شدن» در این ساخت‌ها محمول نامفعولی تک‌ظرفیتی است که تنها نقش معنایی خود را به یک بند متممی اعطا می‌کند. تعمیم (۲۶) پیش‌بینی می‌کند که قاعده‌ی درج پوچ‌واژه در بند پایه اعمال می‌شود و در فقدان یک گروه اسمی، پوچ‌واژه ضمیری ناملفوظ را در جایگاه فاعل ادغام می‌کند. از این منظر، فعل بسیط «شدن» در جمله‌ی زیر، در اشتقاقی حضور یافته که می‌تواند با محمول مرکب «ممکن بودن» جایگزین شود:

(۳۳) الف. می‌شود/ممکن است این مسائل را به کمک هم حل کنیم.

ب. [Expl TP می‌شود/ممکن است CP (که) [pro TP این مسائل را به کمک هم حل کنیم]].

فاعل بند درونه‌ی بالا جایگاه تئایی است که با ضمیرک مستتر (pro) اشغال شده است. این عنصر نحوی برخلاف پوچ‌واژه‌ها حامل نقش تناست و طبیعتاً می‌تواند جای خود را به ضمیر آشکار (ما) یا یک گروه اسمی (من و دوستانم) بسپارد. اما جایگاه ساختاری فاعل بند اصلی به پوچ‌واژه ناملفوظ تعلق دارد و لاجرم، فعل همواره با تصریف سوم شخص مفرد تظاهر می‌یابد. تنها نقش معنایی «می‌شود/ممکن است» به بند متمم ساز اعطا شده است و چنانچه یک گروه اسمی آشکار از بند درونه دستخوش قلب نحوی شود و مثلاً در شاخص گروه مبتدای (Spec, TopP) بند اصلی بنشیند (به پیروی از تحلیل Karimi, 2005 & 2008)، تغییری در تصریف فعل پایه رخ نمی‌دهد:

(۳۴) الف. [TopP این مسائل را [Expl TP می‌شود CP (که) [TP من و دوستانم (این مسائل را) به کمک هم حل کنیم]].

ب. [TopP من و دوستانم [Expl TP می‌شود CP (که) [TP (من و دوستانم) این مسائل را به کمک هم حل کنیم]].

آخرین موضوعی که در این مبحث باید به آن اشاره کنیم، این است که ساخت‌های حاوی پوچ‌واژه ضمیری ناملفوظ به شواهدی که تاکنون برشمردیم یا در پژوهش منصوری آمده‌اند، محدود نمی‌شوند و اساساً تعمیم (۲۶) ما را از ارائه دادن فهرست تفصیلی از چنین ساخت‌هایی بی‌نیاز می‌کند؛ به‌ویژه آن‌که اولاً برخی از مصادیق چنین فهرست‌هایی تفاوت ساختاری عمده‌ای ندارند تا نیاز باشد که آنها را ذیل عناوین جداگانه‌ای دسته‌بندی کنیم، و ثانیاً هرچقدر هم که توصیف‌های ارائه‌شده مفصل و دقیق باشند، باز هم ممکن است برخی از مصادیق از قلم بیفتند؛ از جمله، ساخت‌های نحوی زیر که مشخصه [uN] را با درج یک پوچ‌واژه ضمیری برآورده می‌سازند:

(۳۵) الف. Expl به سرم/سرش/سرمان زد که بروم/برود/برویم. ب. Expl به فکرم/فکرش/فکرمان رسید که سینا کجاست.

پ. Expl قبل از ساعت ده، خوابم/خوابش/خواب‌مان گرفت. ت. Expl من/او/ما از این غذا بدم/بدش/بدمان نمی‌آید.

محمول‌های مرکب بالا (به سر زدن/به فکر رسیدن/خواب گرفتن/بد آمدن) نقش معنایی به موضوع بیرونی اعطا نمی‌کنند و فاقد یک موضوع درونی با مقوله‌ی گروهی اسم‌اند. به همین دلیل، قاعده‌ی درج پوچ‌واژه برای پر کردن جایگاه فاعل اعمال می‌شود و فعل نیز همواره با تصریف سوم شخص مفرد نمود می‌یابد. در نمونه‌هایی مانند (۳۵ - ت)، ضمیر «من/او/ما» وابسته‌ی پسین «بد» است که دستخوش مبتداسازی شده و یک واژه‌بست مضاعف «م/ش/مان» در جایگاه اولیه‌ی خود به جای گذاشته است.

۴. بند وابسته در ساخت‌های دارای پوچ‌واژه

در بخش گذشته ضمن آن که استدلال کردیم در زبان فارسی پوچ‌واژه ضمیری پنهان وجود دارد، تعمیمی به‌دست دادیم که برپایه‌ی ویژگی‌های پارامتری این زبان، حضور پوچ‌واژه را در ساخت‌های نحوی پیش‌بینی می‌کند. طبق این تعمیم که البته در زیربخش ۳-۴ در آن بازنگری می‌کنیم، نه تنها فاعل ساخت‌های آشنایی مانند (۲۷) که دارای محمول نامفعولی‌اند، با پوچ‌واژه ناملفوظ پر می‌شود، بلکه حتی

جایگاه فاعل نمونه کهنی چون (۳۶- الف) یا ساخت قالبی (۳۶- ب) در زیر به این عنصر نحوی اختصاص می‌یابد:^۱
 (۳۶) الف. Expl ملک را خوش آمد. (گلستان سعدی، باب اول، حکایت ۱۳) ب. Expl خدا را خوش نمی‌آید.

در دو جمله بالا، «ملک/ خدا» وابسته پسین یا همان مضاف‌الیه «خوش» هستند که دچار قلب نحوی شده‌اند، اما برخلاف نمونه‌های معاصر در (۳۵- ت)، واژه‌بست مضاعف از خود به جای نگذاشته‌اند (ملک خوشش آمد/ خدا خوشش نمی‌آید) و با «رای» نشانه مبتداسازی همراه شده‌اند (برای نشانه «را» در مبتداسازی، نک: دبیرمقدم، ۱۳۸۴: ۱۱۴؛ در مورد حرکت و واژه‌بست مضاعف، نک: انوشه، ۱۴۰۰: ۱۵۷).
 در بخش حاضر، بر پایه مقدمات پیش گفته، به پرسشی می‌پردازیم که در (۱- ب) بیان شده است: اگر فاعل فعل‌های موسوم به ارتقایی (و ساخت‌های مشابه) با پوچ‌واژه پر می‌شود، چرا می‌توان در این جایگاه، گروه اسمی آشکار آورد؟ در سه زیربخش پیش روی می‌کوشیم تا با تکیه بر ساخت موضوعی محمول‌ها، به این پرسش بنیادین پاسخ دهیم و ضمناً نسخه کارآمدتری از تعمیم (۲۶) تدوین کنیم.

۴. ۱. مشخصه‌های مقوله‌گزینی محمول‌ها

محمول‌ها در انتخاب موضوع‌های درونی و بیرونی خود به دو نوع اطلاعات معنایی و نحوی حساس‌اند و در این روند، با محدودیت‌های معناگزینی^۲ و مقوله‌گزینی^۳ مواجه می‌شوند (Adger, 2003: 87; Carnie, 2021: 245). در یک سو، ویژگی‌های معنایی موضوع یکی از عوامل انتخاب آن توسط محمول است و این ویژگی‌ها که با مشخصه‌های معناگزینی محمول پیوند می‌یابند، بر قضاوت اهل زبان درباره پذیرفتنی بودن^۴ جمله تأثیر گذارند. برای مثال، صرف نظر از معنای استعاری و کاربردهای ادبی (از جمله، شگرد ادبی جاندارانگاری)، محمول «مردن» با ویژگی «جاندار» در پیوند است و موضوعی می‌تواند از سوی این محمول انتخاب شود که واجد ویژگی یادشده باشد. به همین ترتیب، فعل «آموختن» علاوه بر «جاندار»، احتمالاً با درجاتی از مشخصه «هوشمندی» در ارتباط است و هر اسمی نمی‌تواند در جایگاه موضوع چنین فعلی قرار بگیرد. تخطی از محدودیت‌های معناگزینی به ناستوری شدن ساختار نحوی نمی‌انجامد، اما جمله‌ای نامتعارف تولید می‌کند که به لحاظ معنایی پذیرفتنی نیست؛ مانند تقابل دو جمله (۳۷- الف و ب) در زیر:

(۳۷) الف. همسر برادرم از این حادثه آموخت که هنگام بارندگی آهسته‌تر براند.

ب. # اتمیل برادرم از این حادثه آموخت که هنگام بارندگی آهسته‌تر براند.

ویژگی دومی که گزینه‌های انتخابی محمول‌ها را محدود می‌کند و با بحث پیش روی در ارتباط است، محدودیت‌های مقوله‌گزینی خواننده می‌شود. محمول‌ها گذشته از آن که بنا به ظرفیت‌شان، در تعداد سازه‌هایی که در مقام موضوع یا قمر خود می‌پذیرند، متفاوت‌اند، به مقوله دستوری آن سازه‌ها نیز حساسیت نشان می‌دهند و الزاماً هر نوع گروهی را در نقش موضوع خود نمی‌پذیرند. بازنمایی‌های زیر، مشخصه‌های مقوله‌ای (X) و مقوله‌گزینی (uX) سه فعل «سوختن» و «سرودن» و «ستاندن» را مقایسه کرده‌اند:

(۳۸) الف. سوختن: ب. سرودن: پ. ستاندن:

[V, uN, uN, uP]

[V, uN, uN]

[V, uN]

بازنمایی‌های خطی بالا، از یک سو نشان‌دهنده مقوله دستوری عنصر واژگانی مورد نظرند و از سوی دیگر، تعیین می‌کنند که چه مقوله‌هایی می‌توانند با این عنصر ترکیب شوند. نخستین مشخصه از چپ نشانگر مقوله دستوری محمول است و مشخصه یا مشخصه‌های بعدی که با نماد تعبیرناپذیر (u) آمده‌اند، مقوله موضوع‌های بیرونی و درونی را نمایش می‌دهند. هر سه عنصر (۳۸) در مشخصه مقوله‌ای

۱ دبیرمقدم (۱۳۸۴: ۱۷۹)، داده‌های ۴۲ و ۴۳ در تبیینی جامع از افعال مرکب، تحلیل متفاوتی درباره ساخت‌هایی همچون «خوش آمدن/ بد آمدن» به دست می‌دهد که در آن، «خوش/ بد» در جایگاه فاعل قرار دارد و «آمدن» فعل بسیط واژگانی است. کریمی (۲۰۰۵: ۸۳)، داده‌های ۳۲ تا ۳۵ «آمدن» را در چنین نمونه‌هایی فعل سبک تلقی می‌کند؛ اما فاعل این ساخت‌ها را پوچ‌واژه در نظر نمی‌گیرد. رویکرد مقاله حاضر به تحلیل قشمی (۱۹۹۶: ۲۷۶) نزدیک‌تر است که ساخت‌های مذکور را در گروه افعال مرکب قرار می‌دهد. با توجه به این که مسئله فعل مرکب فارسی، موضوع این پژوهش نیست، به تبیین تفاوت رویکردهای یادشده پرداخته‌ایم.

² s(ematic)-selectional restriction

³ c(ategorical)-selectional restriction

⁴ acceptability

واحد نیستند و «دعوت شدن» حتی یک صورت سوم نیز دارد که با بند متممی ساخته می‌شود. محمول دومتعدی «دعوت کردن» و همتای نامفعولی آن، یعنی «دعوت شدن» الگوی زیرمقوله‌بندی پیچیده‌تری را ترسیم می‌کنند:

(۴۳). دعوت کردن:

[V, uN, {uN, uP / uP, uP/ uP, uC}]

[V, {uN, uP / uP, uP/ uP, uC}]

- الف. سینا ما را به جلسه دفاعش دعوت کرد. ↔ الف. ما به جلسه دفاع سینا دعوت شدیم.
 ب. سینا از ما برای جلسه دفاعش دعوت کرد. ↔ ب. Expl از ما برای جلسه دفاع سینا دعوت شد.
 پ. سینا از ما دعوت کرد به جلسه دفاعش برویم. ↔ پ. Expl از ما دعوت شد به جلسه دفاع سینا برویم.

بازنمایی‌های بالا نشان می‌دهند هر یک از دو محمول یادشده با سه نوع مشخصه مقوله‌گزینی، معیار تتا را برآورده می‌سازند که از آن میان، محمول نامفعولی و دوظرفیتی «دعوت شدن» گزینه بالقوه مناسبی برای میزبانی از پوچ‌واژه در جایگاه فاعل خود است. این محمول می‌تواند برای جذب دو موضوع درونی خود با یک اسم و حرف اضافه (uN, uP)، با دو حرف اضافه (uP, uP)، یا با یک حرف اضافه و یک متمم‌ساز (uP, uC) ادغام شود. چنانچه یکی از دو وضعیت آخر محقق شود، تعمیم (۲۶) پیش‌بینی می‌کند که در فقدان گروه اسمی حامل نقش تتا، پوچ‌واژه ضمیری در جایگاه فاعل ساختاری بند درج می‌شود تا اصل فرافکن گسترده یا همان مشخصه تعبیرناپذیر [uN] را بازبینی کند. پس فاعل دو جمله (۴۴ - ب و پ) پوچ‌واژه ناملفوظی است که به فعل «شدن»، تصریف سوم شخص مفرد اعطا می‌کند.

مفهوم مشخصه‌های مقوله‌گزینی می‌تواند فاعل جمله‌ای مانند «مدام به ثروت او افزوده می‌شود» را تبیین کند. انوشه (۱۳۹۳: ۴۳، داده ۱۵) فاعل این جمله را پوچ‌واژه می‌داند، اما منصور (۱۳۹۴: ۴۵، داده ۴۹) معتقد است که یک سازه پنهان در جمله مذکور وجود دارد که اگرچه تظاهر آوایی نیافته، اما جایگاه فاعل را اشغال می‌کند: «مدام (پولی) به ثروت او افزوده می‌شود». به نظر می‌رسد که در اینجا با وضعیتی مواجه هستیم که در مورد فعل «گذشتن» در (۳۹) توضیح دادیم. به گفته روشن‌تر، «افزوده شدن» در دو معنای نزدیک به هم، با دو ساخت موضوعی متفاوت به کار می‌رود؛ یکی در معنای «بیشتر شدن چیزی» که آن سازه پنهان را ندارد، و دیگری به معنای «اضافه کردن چیزی به چیز دیگر». مشخصه‌های «افزودن/افزوده شدن» در معنای نخست (بیشتر شدن) در بازنمایی زیر قیاس شده‌اند:

(۴۴). افزوده شدن = بیشتر شدن

(۴۵). افزودن = بیشتر کردن

[V, {uN/ uP}]

[V, uN, {uN/ uP}]

- الف. کلاس او عطش یادگیری‌مان را می‌افزود. ↔ الف. عطش یادگیری‌مان در کلاس او افزوده می‌شد.
 ب. کلاس او بر عطش یادگیری‌مان می‌افزود. ↔ ب. Expl بر عطش یادگیری‌مان در کلاس او افزوده می‌شد.
 «افزودن» - در معنایی که در اینجا مد نظر است - یک موضوع درونی دارد که به صورت گروه اسمی (عطش یادگیری‌مان را) یا گروه حرف اضافه (بر عطش یادگیری‌مان) تظاهر یافته است. ساخت نحوی این جملات را نمی‌توان «کلاس او عطشی بر عطش یادگیری‌مان می‌افزود» تعبیر کرد. صورت نامفعولی این محمول نیز یک موضوع درونی دارد که اگر این موضوع، گروه حرف اضافه‌ای باشد، نمی‌تواند در جایگاه فاعل بنشیند و لاجرم، پوچ‌واژه پنهان در نقش فاعل تظاهر می‌یابد (برای تبیین بیشتر، نک: داده‌های ۷۷ و ۷۸ در بخش پنجم).

۲.۴. ساختار موضوعی چندگانه محمول‌ها

در زیربخش حاضر می‌کشیم تا بر پایه مشخصه‌های مقوله‌گزینی محمول‌ها، به این پرسش پاسخ دهیم که چرا در برخی از ساخت‌های نحوی که ادعا کرده‌ایم واجد پوچ‌واژه ضمیری هستند، می‌توان یک گروه اسمی آشکار را در جایگاه فاعل نشان داد. این پرسش، بر این پیش‌فرض درست استوار است که پوچ‌واژه‌ها فاقد نقش معنایی‌اند و بنابراین، جایگاهی که در آن چنین عنصری تظاهر می‌یابد، نمی‌تواند به یک گروه اسمی که نیازمند نقش تتاست، تعلق یابد. به بیان دیگر، در یک ساخت نحوی واحد، پوچ‌واژه‌ها و گروه‌های اسمی در توزیع تکمیلی‌اند و نمی‌توان جایگاهی را یافت که با هر دو عنصر پر شود. این پیش‌فرض نظری را باید مهم‌ترین استدلال در تشکیک وجود پوچ‌واژه در نمونه‌هایی دانست که در زیر تکرار شده‌اند:

- (۴۷) الف. Expl واضح است که دو کشور به توافق دست می‌یابند. ← ب. [NP این موضوع] واضح است که دو کشور به توافق دست می‌یابند.
 (۴۸) الف. Expl قطعی به نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند. ← ب. [NP این قضیه] قطعی به نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند.
 (۴۹) الف. Expl بسیار محتمل است که دو کشور به توافق دست یابند. ← ب. [NP این اتفاق] بسیار محتمل است که دو کشور به توافق دست یابند.

طبق تحلیلی که در بخش‌های پیشین ارائه کردیم، فاعل بند اصلی در همه جملات (الف) پوچ‌واژه ضمیری پنهان است. اما این تحلیل بی‌درنگ با مثال‌های نقض (ب)، یعنی حضور یک گروه اسمی آشکار در جایگاه متعلق به پوچ‌واژه، مواجه می‌شود.

پاسخ این مسئله در ساختار موضوعی دوگانه محمول‌های بالا نهفته است. به سخن دیگر، ماهیت بند وابسته‌ای که پس از محمول بند اصلی آمده، در جملات (الف) و (ب) متفاوت است و در هر یک از جفت جملات بالا با ساختار نحوی دوگانه‌ای روبه‌رو هستیم. بند وابسته در جمله‌های (الف) گروه متمم‌سازی است که نقش معنایی محمول نامفعولی را دریافت کرده و چون گروه متمم‌ساز در فارسی نمی‌تواند در جایگاه فاعل بنشیند، یک پوچ‌واژه ناملفوظ در شاخص گروه زمان درج شده است. در نمونه‌های (ب)، بند وابسته از جنس بند موصولی است که از مجاورت گروه اسمی حرکت کرده و دستخوش فرایند پس‌گذاری به انتهای جمله شده است. در این وضعیت، گروه اسمی (این موضوع/ این ادعا/ این قضیه/ این اتفاق) که دریافت‌کننده نقش معنایی محمول است، در جایگاه فاعل ساختاری بند اصلی حضور یافته است. بنابراین، اگرچه در ظاهر گروه اسمی در نمونه‌های (ب) در همان جایگاهی آمده که متعلق به پوچ‌واژه در جمله‌های (الف) است، اما به دلیل مشخصه‌های مقوله‌گزینی دوگانه محمول‌های بالا، در واقع با ساختارهای متفاوتی مواجه‌ایم و پوچ‌واژه پنهان و گروه اسمی آشکار در اشتقاق‌های نحوی متمایزی به کار رفته‌اند.

این رهیافت را می‌توان در تحلیل **هاسه‌گاو** (2006:513) در باب دو نوع مجهول‌سازی در زبان ژاپنی یافت. طبق تحلیل وی، محمول نامفعولی «(r)are» در ژاپنی که در مجهول مستقیم و غیرمستقیم تظاهر می‌یابد، می‌تواند محمولی دوظرفیتی باشد که به یک گروه اسمی و یک گروه فعلی در جایگاه متمم خود نیاز دارد؛ یا محمولی یک‌ظرفیتی تعبیر شود که فاقد فاعل است. در ادامه، این سازوکار را برپایه محمول نامفعولی «واضح بودن» تبیین کرده‌ایم. محمول یادشده دارای دو نوع مشخصه مقوله‌گزینی متفاوت به صورت [V, {uC/ uN}] است که در (۵۰) و (۵۱) به تفکیک آمده‌اند:

(۵۰). واضح بودن (۱): ← [V, uC]

الف. واضح است که دو کشور به توافق دست می‌یابند.

ب. Expl TP واضح است CP که دو کشور به توافق دست می‌یابند.]]

(۵۱). واضح بودن (۲): ← [V, uN]

الف. این موضوع که دو کشور به توافق دست می‌یابند واضح است.

ب. [NP این موضوع RC] که دو کشور به توافق دست می‌یابند]] واضح است.]]

پ. این موضوع واضح است که دو کشور به توافق دست می‌یابند.

ت. [TP TP این موضوع] [NP این موضوع] واضح است RC که دو کشور به توافق دست می‌یابند.]]

در (۵۰) که متشکل از دو بند پایه و پیرو است، تک‌ظرفیت «واضح بودن» به صورت بند متممی (با نماد CP) تحقق یافته و طبق تعمیم (۲۶)، در فقدان یک موضوع با مقوله گروهی اسم، پوچ‌واژه ضمیری در جایگاه فاعل ساختاری درج شده است. در (۵۱) که متشکل از یک جمله است، تک‌ظرفیت «واضح بودن» به گروه اسمی «این موضوع» که دارای بند موصولی است (با نماد RC)، تخصیص یافته است. بند موصولی در (۵۱ - الف و ب) درجا مانده، اما در (۵۱ - پ و ت) به انتهای جمله پس‌گذاری شده و به فرافکن TP متصل شده است (برای فرودجای پس‌گذاری، از جمله نک: Hartmann & Veenstra 2013: 8). بدین ترتیب، در (۵۰) و (۵۱) به دلیل ساختار موضوعی متفاوت «واضح بودن» و مقوله‌گزینی دوگانه آن، با اشتقاق‌های نحوی متمایزی سروکار داریم و این گونه نیست که در یک ساخت واحد، گروه اسمی آشکار به جای پوچ‌واژه نشسته باشد.

در حمایت از این تحلیل، شواهد بیشتری نیز می‌توان یافت. همان‌گونه که می‌دانیم، در چارچوب کمینه‌گرایی محمول‌ها حداکثر دارای سه ظرفیت معنایی‌اند و لذا، نهایتاً می‌توانند سه نقش تتا به موضوع‌های درونی و بیرونی خود اعطا کنند. از آن میان، محمول‌های نامفعولی

که فاقد موضوع بیرونی‌اند، طبق تعریف (۲۵) حداکثر دو نقش معنایی اعطا می‌کنند که با دریافت دو موضوع درونی محقق می‌شوند. با این یادآوری مختصر، در نمونه‌های زیر محمول سه‌ظرفیتی «اطلاع دادن» را با همتای نامفعولی‌اش، «اطلاع داده شدن» مقایسه می‌کنیم که طبیعتاً یک ظرفیت کمتر دارد:

(۵۲) الف. آنها سرقتی از بانک را به پلیس اطلاع دادند. ← ب. سرقتی از بانک به پلیس اطلاع داده شد.

(۵۳) الف. آنها به پلیس اطلاع دادند که سرقتی از بانک رخ داده است. ← ب. Expl به پلیس اطلاع داده شد که سرقتی از بانک رخ داده است.

در جمله‌های (۵۳)، یک گروه اسمی و گروه حرف اضافه در نقش موضوع‌های درونی ادغام شده‌اند. به همین دلیل، در ساخت نامفعولی گروه اسمی به جایگاه فاعل ارتقا یافته و مشخصه [uN] را بازمینی کرده است. در جملات (۵۴)، یک گروه متمم‌ساز و گروه حرف اضافه به عنوان موضوع درونی تظاهر یافته‌اند و در ساخت نامفعولی که موضوع بیرونی غایب است و در میان دو موضوع درونی هم مقوله اسم حضور ندارد، یک پوچ‌واژه ناملفوظ در جایگاه فاعل درج می‌شود. پرسشی که باز هم در مواجهه با ساخت (۵۳ - ب) پیش می‌آید، این است که چرا در جایگاهی که پوچ‌واژه درج می‌شود، ظاهراً می‌توان یک گروه اسمی آشکار را بازادغام کرد:

(۵۴) Expl به پلیس اطلاع داده شد که سرقتی از بانک رخ داده. (۵۵) NP این حادثه [به پلیس اطلاع داده شد که سرقتی از بانک رخ داده.

پاسخ این است که دو جمله (۵۴) و (۵۵) ساختار نحوی متفاوتی دارند؛ اما چرا؟ به این دلیل که اگر ادعا کنیم اشتقاق نحوی جمله (۵۵) مانند جمله (۵۴) است، آنگاه یک محمول نامفعولی «سه‌ظرفیتی» خواهیم داشت که برخلاف مبانی نظری و از جمله در تعارض با تعریف (۲۵) در بخش گذشته است: (۱). «این حادثه»؛ (۲). «به پلیس»؛ (۳). «که سرقتی از بانک رخ داده است». نتیجه آن که در دو جمله بالا با ساختار نحوی دو گانه‌ای مواجه هستیم که در مورد محمول مرکب «واضح بودن» و دیگر نمونه‌های مشابه مشاهده کردیم. این ساختار دو گانه متأثر از دو الگوی مقوله‌گزینی متفاوت است که برای محمول نامفعولی «اطلاع داده شدن» به تفکیک در پی آمده است:

(۵۶) اطلاع داده شدن (۱): ← [V, uP, uC]

الف. به پلیس اطلاع داده شد که سرقتی از بانک رخ داده است.

ب. Expl TP [به پلیس] اطلاع داده شد CP که سرقتی از بانک رخ داده است.

(۵۷) اطلاع داده شدن (۲): ← [V, uN, uP]

الف. این حادثه که سرقتی از بانک رخ داده است به پلیس اطلاع داده شد.

ب. NP TP این حادثه RC که سرقتی از بانک رخ داده است [به پلیس] اطلاع داده شد.

پ. این حادثه به پلیس اطلاع داده شد که سرقتی از بانک رخ داده است.

ت. NP TP این حادثه [به پلیس] اطلاع داده شد RC که سرقتی از بانک رخ داده است.

بدین ترتیب، سازه [که سرقتی از بانک رخ داده است] در (۵۶) بند متممی است و یکی از نقش‌های معنایی را دریافت کرده، اما در (۵۷) بند موصولی و وابسته سازه «این حادثه» است. اگر بند مذکور که در (۵۶) حامل نقش معنایی است، بدون قرینه لفظی یا معنایی حذف شود، جمله ناقصی حاصل می‌آید (به پلیس اطلاع داده شد) که از سوی مخاطب با پرسش «چه چیزی؟» مواجه می‌شود. اما حذف بند موصولی که در (۵۷) هیچ‌گونه نقش معنایی را حمل نکرده است، خللی در ساخت موضوعی محمول ایجاد نمی‌کند (این حادثه به پلیس اطلاع داده شد).

شاهد دیگری که از تحلیل بالا حمایت می‌کند، محمول‌های مرکبی مانند «به سر زدن» هستند که در شواهد (۳۵) به آنها اشاره کردیم. این محمول‌ها هم دو ساخت موضوعی متفاوت دارند و نقش معنایی خود را به یک گروه اسمی یا یک گروه متمم‌ساز اعطا می‌کنند. مانند دو نمونه زیر:

(۵۸) به سر زدن ← [V, {uN/ uC}]

الف. NP این فکر [ناگهان به سرم زد]. ب. Expl ناگهان به سرم زد که به دیدنش برویم.

طبق تحلیل پیش گفته، تک‌ظرفیت محمول نامفعولی «به سر زدن» در (۵۸ - الف) به گروه اسمی و در (۵۸ - ب) به گروه متمم‌ساز اعطا

شده است. در جملهٔ اخیر، به دلیل فقدان گروه اسمی، یک پوچ‌واژهٔ ناملفوظ در شاخص گروه زمان ادغام می‌شود. اما نکتهٔ قابل توجه این که در جملهٔ نخست، گروه اسمی «این فکر» می‌تواند یک بند موصولی بگیرد و این بند، مجاز است که درجا بماند (۵۹ - الف) یا به انتهای جمله پس‌گذاری شود (۵۹ - ب):

(۵۹) الف. این فکر [RC که به دیدنش برویم] ناگهان به سرم زد. ب. این فکر ناگهان به سرم زد [RC که به دیدنش برویم].

بنابراین، ساختار نحوی جملهٔ (۵۹ - الف) که در آن «این فکر» در جایگاه فاعل قرار دارد، متفاوت با (۵۸ - ب) است و چنین نیست که یک گروه اسمی آشکار جایگزین پوچ‌واژهٔ پنهان شده باشد.

استدلال‌های بالا بر نقش و ماهیت دو گانهٔ بندهایی استوار بوده‌اند که پس از فعل نامفعولی تظاهر می‌یافتند. این بندها در یک خوانش نقش معنایی محمول را حمل می‌کردند و یکی از ظرفیت‌های آن را محقق می‌ساختند و در خوانشی دیگر، بند موصولی وابستهٔ اسم به‌شمار می‌رفتند که به انتهای جمله پس‌گذاری می‌شدند. پرسشی منطقی که در این زمینه می‌توان پرسید، این است که آیا بیرون از ساخت‌های پوچ‌واژه نیز چنین بندهای وابسته‌ای با هویت دوگانه یافت می‌شود تا با استناد به آنها بتوان تحلیل یادشده را تقویت کرد. پاسخ این پرسش مثبت است. در دو نمونهٔ زیر، بند وابسته‌ای که در انتهای جمله آمده است، دو نقش نحوی متمایز دارد و به همین دلیل، فعل درون آن (گرفتن)، دو تصریف متفاوت جذب کرده است:

(۶۰) الف. ما ورزشکارانی بودیم که آن سال مدال گرفتیم. ب. ما ورزشکارانی بودیم که آن سال مدال گرفتند.

فعل «گرفتن» در جملات (۶۰) یکبار با ضمیر «ما» و بار دیگر با گروه اسمی «ورزشکاران» مطابقت کرده است. در جملهٔ نخست یک ساخت کنترلی تولید شده (برای کنترل اداتی، نک: Hornstein and Nunes, 2014: 244; Polinsky, 2013: 577) که فاعل آن ضمیر مستتری است که با «ما» در بند اصلی هم‌نمایه است. در جملهٔ دوم یک بند موصولی وجود دارد که «ورزشکاران» را توصیف می‌کند و به انتهای جمله پس‌گذاری شده است. به همین دلیل، فعل بند مذکور، در (۶۰ - الف) با تصریف اول شخص جمع «ما» مطابقت کرده است (گرفتیم)، و در (۶۰ - ب) با تصریف سوم شخص جمع «ورزشکاران» سازگار است (گرفتند).

وضعیتی که در جمله‌های (۶۰) ملاحظه کردیم، بر این موضوع تأکید می‌کند که وجود بندی با ماهیت دوگانه، پدیده‌ای رایج در زبان فارسی است و مختص ساخت‌های دارای پوچ‌واژه نیست. در محمول‌های نامفعولی، هنگامی که این بند یکی از نقش‌های تارا دریافت می‌کند، از نوع بند متممی است و چنانچه یک گروه اسمی در دسترس نباشد، فاعل بند اصلی با پوچ‌واژه پر می‌شود. اما در صورتی که بند مورد نظر از جنس بند موصولی باشد، طبیعتاً وابستهٔ یک گروه اسمی است که خود گزینهٔ حضور در جایگاه فاعل است. در مجموع آن که شواهد این زیربخش نشان داده‌اند که مشخصه‌های مقوله‌گزینی متفاوت برخی از محمول‌های نامفعولی دو یا چند ساختار نحوی متمایز ایجاد می‌کنند که ممکن است یکی از آنها مستعد اعمال قاعدهٔ درج پوچ‌واژه باشد.

۳.۴. بازنگری در تعمیم ساخت‌های دارای پوچ‌واژه

در زیربخش ۳-۲ بر پایهٔ مبانی نظری و شواهد تجربی، تعمیم (۲۶) را به‌دست دادیم که در آن، حضور پوچ‌واژهٔ ضمیری در ساخت‌های نحوی پیش‌بینی شده است. این تعمیم که برای یادآوری در زیر تکرار شده، تاکنون از عهدهٔ تبیین داده‌های زبانی برآمده است: (۶۱). تعمیم ساخت‌های پوچ‌واژه در فارسی (نسخهٔ اولیه):

جایگاه فاعل ساختاری آن دسته از محمول‌های نامفعولی که دست کم یک موضوع درونی با مقولهٔ اسم ندارند، با پوچ‌واژهٔ ضمیر (پنهان) پر می‌شود.

با این همه، چنان که در مبحث پیش روی خواهیم دید، این تعمیم در پیش‌بینی حضور پوچ‌واژه در برخی از محمول‌های نامفعولی، مانند «به‌نظر رسیدن» با معضل مواجه می‌شود. در زیربخش حاضر، ابتدا به بررسی و تحلیل محمول یادشده می‌پردازیم و در تداوم بحث پیشین مان، استدلالی دیگر در حمایت از رویکرد وجود ساختار موضوعی دوگانه و حضور پوچ‌واژهٔ پنهان در فارسی فراهم می‌آوریم. سپس بر مبنای این استدلال، به بازنگری در تعمیم بالا می‌پردازیم.

در داده‌های پیشین مشاهده کردیم که تک‌ظرفیت معمولی مانند «واضح بودن» می‌تواند از رهگذر ادغام با یک بند متممی یا یک گروه اسمی برآورده شود. اما آیا «به‌نظر رسیدن» هم می‌تواند به‌جای بند متممی، تنها نقش معنایی خود را به گروه اسمی اعطا کند؟ پاسخ این پرسش با توجه به تقابل جمله‌های زیر منفی است:

(۶۲). الف. به‌نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند. (۶۳) الف. سینا به‌نظر می‌رسد خسته/باهوش/امیدوار است.

ب. *توافق دو کشور به‌نظر می‌رسد. ب. *سینا به‌نظر می‌رسد.

پ. توافق دو کشور [بدیهی/محتمل/قطعی] به‌نظر می‌رسد. پ. سینا [خسته/باهوش/امیدوار] به‌نظر می‌رسد.

در جملات (الف) گروه متمم‌ساز (بند متممی) نقش موضوع درونی فعل اصلی را ایفا کرده است. در داده‌های (ب) فقط یک گروه اسمی این نقش را برعهده گرفته و ساخت حاصل نادرستی شده است؛ یعنی، محدودیت مقوله‌گزینی به فعل مرکب «به‌نظر رسیدن» اجازه نمی‌دهد که با یک گروه اسمی ادغام شود. در نمونه‌های (پ) حضور یک محمول ثانویه (مانند: بدیهی/خسته) در کنار محمول «به‌نظر رسیدن» سبب خوش‌ساختی اشتقاق نحوی شده است. بنابراین، در شواهد (۶۲- پ) و (۶۳- پ)، یک خرده‌بند (با مقوله AgtP) نقش معنایی محمول نامفعولی را دریافت کرده است. از این منظر، ساختار دو جمله اخیر مانند اشتقاق جملاتی است که با محمول‌هایی همچون «محسوب شدن/به‌شمار آمدن» ساخته می‌شوند (برای انواع خرده‌بندهای متممی و اداتی در فارسی، نک: انوشه، ۱۴۰۰: ۳۲۰):

(۶۴). الف. توافق دو کشور قطعی محسوب می‌شود. (۶۵) الف. سینا باهوش محسوب می‌شود.

ب. [AgtP توافق دو کشور قطعی] محسوب می‌شود. ب. [AgtP سینا باهوش] محسوب می‌شود.

طبق این شواهد، محمول «به‌نظر رسیدن» نقش معنایی خود را به یک بند متممی (CP) یا یک خرده‌بند (AgtP) اعطا می‌کند. اکنون با توجه به این موضوع، دو جمله زیر را با هم مقایسه می‌کنیم که در هر دو، پس از محمول «به‌نظر رسیدن» یک بند وابسته حضور یافته است؛ گو این که، استدلال خواهیم کرد که ماهیت این دو بند متفاوت است:

(۶۶). الف. به‌نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند. (۶۷) الف. *این قضیه به‌نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند.

ب. قطعی به‌نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند. ب. این قضیه قطعی به‌نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند.

در جمله‌های (۶۶- الف) و (۶۷- الف)، عنصر «قطعی» حضور ندارد؛ فقدان این عنصر در جمله نخست مشکلی ایجاد نمی‌کند، زیرا «قطعی» قیدی است که فعل «به‌نظر رسیدن» را توصیف می‌کند. اما چون در (۶۷- الف) با ساختار نحوی به کل متفاوتی سروکار داریم، حضور این توصیفگر اجباری است و نبود آن، جمله‌ای نادرستی تولید کرده است. در جمله‌های (۶۶- ب) و (۶۷- ب) عنصر «قطعی» وارد ساختار نحوی شده است. در نمونه نخست فقط یک قید به بند پایه ملحق شده؛ اما در نمونه دوم، ساختار خرده‌بند [این قضیه قطعی] شکل گرفته است. به سخن دیگر، اکنون سازه نحوی مورد نیاز برای دریافت نقش معنایی «به‌نظر رسیدن» در دسترس قرار گرفته است.

نکته مهم آن که در (۶۷- ب)، سازه [که دو کشور به توافق دست یابند] را نمی‌توانیم بند متممی محمول یک‌ظرفیتی «به‌نظر رسیدن» تعبیر کنیم؛ بلکه این سازه یک بند موصولی است که گروه اسمی «این قضیه» را توصیف می‌کند. تحلیل حاضر نشان داده است که یک CP یا AgtP نیاز زیرمقوله‌بندی محمول «به‌نظر رسیدن» را برآورده می‌کند. در حالت اول، به دلیل نبود گروه اسمی، درج پوچ‌واژه در جایگاه فاعل بند اصلی رخ می‌دهد؛ اما در حالت دوم، گروه اسمی درون خرده‌بند به جایگاه فاعل بند اصلی ارتقا می‌یابد:

(۶۸). به‌نظر رسیدن (۱): $[V, uC]$ ←

الف. قطعی به‌نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند.

ب. $[TP_{Exp} \text{ قطعی به‌نظر می‌رسد } CP]$ که دو کشور به توافق دست یابند.

(۶۹). به‌نظر رسیدن (۲): $[V, uAgr]$ ←

الف. این قضیه که دو کشور به توافق دست یابند قطعی به‌نظر می‌رسد.

ب. $[TP \text{ این قضیه } [AgrP \text{ NP (این قضیه) } RC]]$ که دو کشور به توافق دست یابند [قطعی] به‌نظر می‌رسد.

پ. این قضیه قطعی به‌نظر می‌رسد که دو کشور به توافق دست یابند.

ت. $[TP \text{ این قضیه } [AgrP \text{ NP (این قضیه) } [قطعی] \text{ به‌نظر می‌رسد } RC]]$ که دو کشور به توافق دست یابند.

در الگوی (۶۹)، گروه اسمی «این قضیه» در شاخص بند زمان حضور یافته و مشخصه [uN] را بازبینی کرده است. تفاوت (۶۹ - الف و ب) با (۶۹ - پ و ت) در این است که در نمونه‌های اخیر بند موصولی به انتهای جمله پس‌گذاری شده است.

تا به اینجا استدلال کردیم که «به نظر رسیدن» ساختار موضوعی دو گانه‌ای دارد و هنگامی که این ساختار با مشخصه [uC] برآورده می‌شود، محیط نحوی برای درج پوچ‌واژه ضمیری ناملفوظ مهیاست. به همین دلیل، فعل «رسیدن» در وضعیت (۶۸) همواره سوم شخص مفرد است، اما در حالت (۶۹) می‌تواند مفرد یا جمع باشد:

(۷۰) الف. *قطعی به نظر می‌رسند که دو کشور به توافق دست یابند. ب. این اتفاقات قطعی به نظر می‌رسند که دو کشور به توافق دست یابند.

اما آیا در وضعیتی که مشخصه [uAgr] نیاز زیرمقوله‌بندی محمول مذکور را برآورده می‌کند، تعمیم (۶۱) می‌تواند پیش‌بینی کند که جایگاه فاعل بند اصلی مستعد درج پوچ‌واژه نیست؟ پاسخ منفی است؛ برپایه این تعمیم، جایگاه فاعل ساختاری آن دسته از محمول‌های نامفعولی که دست کم یک موضوع درونی با مقوله اسم ندارند، با پوچ‌واژه ضمیری پر می‌شود. در نمونه (۶۹) موضوع درونی با مقوله اسم حضور ندارد و تعمیم (۶۱) به اشتباه پیش‌بینی می‌کند که جایگاه فاعل بند اصلی به پوچ‌واژه تخصیص می‌یابد. با این همه این جایگاه با فاعل درون خرده‌بند پر شده است. این تعمیم جملات (۶۴) و (۶۵) را نیز به اشتباه تحلیل می‌کند.

دن‌دیکن (2006:60) خرده‌بند را ساختاری فاعلی - محمولی می‌داند که فاقد زمان است. فاعل خرده‌بند که در شاخص گروه مطابقت (Spec, AgrP) قرار دارد، مشخصه اصل فرافکن گسترده آن را بازبینی می‌کند، اما چون مشخصه حالت این فاعل در درون خرده‌بند بازبینی نمی‌شود، ناگزیر است که به شاخص هسته بالاتری جابه‌جا شود. در محمول‌های متعدی، این جایگاه شاخص ثانویه گروه فعلی کوچک در بند اصلی است (Spec, vP) که به فاعل خرده‌بند حالت مفعولی (ACC) اعطا می‌کند (نمونه ۷۱). در محمول‌های نامفعولی جایگاه فرود فاعل خرده‌بند، شاخص گروه زمان است (Spec, TP) که در آنجا حالت فاعلی (NOM) می‌گیرد و در ضمن، مشخصه اصل فرافکن گسترده بند اصلی را نیز بازبینی می‌کند (نمونه ۷۲):

(۷۱) الف. آنها سینا را باهوش محسوب می‌کنند.

ب. TP آنها vP سینا را [vP آنها] AgrP (سینا) باهوش محسوب می‌کنند.]]

(۷۲) الف. سینا باهوش محسوب می‌شود.

ب. TP سینا [vP AgrP (سینا) باهوش] محسوب می‌شود.]]

در ساخت (۷۲)، موضوع درونی «محسوب شدن»، خرده‌بند [سینا باهوش] است. پس، «سینا» موضوع درونی محمول یادشده نیست و تعمیم (۶۱) به خطا پیش‌بینی می‌کند که شاخص گروه زمان به پوچ‌واژه تخصیص می‌یابد. بدین ترتیب، تعمیم مورد نظر نیازمند بازنگری و اصلاح است تا این نوع ساختارها را نیز دربرگیرد. با توجه به ویژگی و تعریفی که به روایت **دن‌دیکن** (2006) برای خرده‌بندها برشمردیم، به نظر می‌رسد که در کنار نقش معنایی، مسئله حالت نیز موضوع مهمی است که در تعمیم پوچ‌واژه‌ها باید لحاظ شود:

(۷۳). تعمیم ساخت‌های پوچ‌واژه در فارسی (نسخه بازنگری شده):

جایگاه فاعل ساختاری محمول‌های نامفعولی با پوچ‌واژه ضمیری پر می‌شود، اگر و فقط اگر یک گروه اسمی با حالت بازبینی نشده در اشتقاق نحوی در دسترس نباشد.

در تعمیم بالا، علاوه بر آن که به اهمیت نقش معنایی با درج عبارت «محمول نامفعولی» اشاره شده، مسئله حالت گروه اسمی نیز به میان آمده است. اگر یک گروه اسمی با حالت بازبینی نشده، در ساختار وجود داشته باشد، باید به شاخص زمان جابه‌جا شود و در آنجا حالت دستوری خود را بازبینی کند. این فرایند مانع از درج پوچ‌واژه می‌شود؛ در غیر این صورت، اشتقاق به دلیل حضور گروه اسمی بدون حالت فرومی‌ریزد. این تعمیم می‌تواند حضور یا فقدان پوچ‌واژه را در همه ساخت‌هایی که تاکنون بررسی کرده‌ایم، به درستی پیش‌بینی کند:

(۷۴) الف. Expl از ما برای جلسه دفاع سینا دعوت شد. ب. Expl ناگهان به سرم زد که به دیدنش برویم.

پ. Expl به پلیس اطلاع داده شد که سرقی از بانک رخ داده است. ت. Expl به مراقب زیادی نیاز است تا کودک بزرگ شود.

ث. دو کشور Expl به نظر می‌رسد که به توافق دست یابند. ج. Expl این مسائل را می‌شود به کمک هم حل کنیم.

چ. [NP این اتفاقات] قطعی به نظر می‌رسند که دو کشور به توافق دست ح. PRO سخت می‌شود این مسائل را باور کرد.

یابند.

در جمله‌های (۷۴ - الف تا ت) اساساً گروه اسمی در بند پایه وجود ندارد و چنان‌که می‌دانیم، بند متممی هم نمی‌تواند به جایگاه فاعل ارتقا یابد و اصل فرافکن گسترده را برآورده کند. در (۷۴ - ث و ج) یک گروه اسمی در بند پایه حضور دارد، اما در هر دو مورد، مشخصه حالت این گروه‌های اسمی پیشتر بازبینی شده است. در اولی، «دو کشور» فاعل بند درونۀ خودایستاست و از گروه زمان درونه حالت فاعلی گرفته است؛ در دومی، «این مسائل را» مفعول بند درونه است و هسته گروه فعلی کوچک به آن حالت مفعولی اعطا کرده است. چنان‌که پیشتر نیز تصریح کردیم، در جملاتی مانند (۷۴ - ث)، سازه «دو کشور» در پی فرایند قلب نحوی از بند درونه ارتقا یافته و به شاخص فرافکن گروه کانون یا مبتدا در بند اصلی جابه‌جا شده است (نک: Karimi, 2005 & 2008 برای مبتداسازی در ساخت‌های ارتقایی؛ و نیز درزی ۱۹۹۶ و ۱۳۸۸ برای تحلیل ارتقای فاعل به فاعل).

سرانجام، در دو جمله (۷۴ - چ و ح) به تبعیت از تعمیم (۷۳) پوچ‌واژه ضمیری در جایگاه فاعل درج نشده است. در (۷۴ - چ)، گروه اسمی «این اتفاقات» فاعل خرده‌بند [این اتفاقات قطعی] است که حالت آن بازبینی نشده است. همین سازه که به شاخص گروه زمان بند اصلی ارتقا می‌یابد و ضمن برآوردن اصل فرافکن گسترده، مشخصه حالت خود را نیز بازبینی می‌کند، مانع از حضور پوچ‌واژه می‌شود. در ساخت غیرشخصی (۷۴ - ح) نیز به دلیل فقدان محمول نامفعولی، پوچ‌واژه ضمیری وجود ندارد. در این جمله، «می‌شود» فعل دستوری است که ساخت موضوعی ندارد، و «باور کرد» نیز محمول مرکب متعددی است که دو نقش معنایی اعطا می‌کند: یکی به «این مسائل را» که موضوع درونی است و دیگری به ضمیر مستتر که در جایگاه فاعل ساختاری حضور یافته است.

نکته آخر این که تعمیم (۷۳) به درستی پیش‌بینی می‌کند که در جمله زیر که دارای دو نوع خرده‌بند متفاوت است، پوچ‌واژه ضمیری نمی‌تواند در جایگاه فاعل حضور یابد:

(۷۵) الف. متهم به محض ورود به جلسه دادگاه بیگناه تشخیص داده شد.

ب. [TP متهم [AgrP2 (متهم) به محض ورود به جلسه دادگاه] [AgrP1 (متهم) بیگناه] تشخیص داده شد].

در بازنمایی بالا، AgrP1 خرده‌بند متممی و AgrP2 خرده‌بند اداتی است که محمول ثانویه خوانده می‌شود. حالت گروه اسمی «متهم» در هیچ‌یک از این دو خرده‌بند بازبینی نشده و بنابراین، با حرکت به شاخص گروه زمان، مانع از درج پوچ‌واژه می‌شود.

۵. جمع بندی و نتیجه گیری

در پژوهش حاضر کوشیده‌ایم تا ضمن تأیید وجود پوچ‌واژه ضمیری در زبان فارسی، تعمیمی بیابیم که براساس آن بتوانیم حضور این ضمیر غیرارجاعی را در اشتقاق‌های نحوی پیش‌بینی کنیم. در این روند، ضمن بازنگری در تعریف رایج از محمول‌های نامفعولی که افعال مجهول فعلی و صفتی را هم شامل می‌شود، تصریح کردیم این محمول‌ها که در نداشتن موضوع بیرونی اشتراک ساختاری دارند، الزاماً یک‌ظرفیتی نیستند و ممکن است با صفر، یک، یا دو موضوع درونی ادغام شوند. برپایه این تعریف و با توجه به داده‌های زبانی، استدلال کردیم که اگر گروه اسمی در میان وابسته‌های اجباری یک محمول نامفعولی نباشد، درج پوچ‌واژه ضمیری برای برآوردن اصل فرافکن گسترده ناگزیر خواهد بود. این تعمیم که در پاسخ به پرسش (۱ - الف) تدوین شده است، ما را از ارائه فهرست گسترده‌ای از ساخت‌های میزبان پوچ‌واژه که ممکن است به دلیل زایایی زبان، پایانی نداشته باشند، بی‌نیاز می‌کند.

مسئله دیگری که در این پژوهش در پی پاسخش بودیم و در (۲ - الف) به آن اشاره کردیم، ناظر بر آن دسته از محمول‌های نامفعولی است که یک بند متممی را در مقام موضوع درونی خود می‌پذیرند. پرسشی که در مورد این نوع از محمول‌ها، مانند افعال مرکب «واضح بودن» و «به‌نظر رسیدن» مطرح می‌شود، این است که اگر جایگاه فاعل این محمول‌ها به پوچ‌واژه پنهان تعلق می‌یابد، چگونه است که همان جایگاه را می‌توان با یک گروه اسمی آشکار که نیازمند نقش معنایی است، پر کرد. پرسش یادشده در این بنیان نظری ریشه دارد که پوچ‌واژه‌ها و گروه‌های اسمی در توزیع تکمیلی‌اند و در ساخت نحوی واحد، نمی‌توان یک جایگاه را به تناوب با پوچ‌واژه ضمیری و اسم اشغال کرد. در پاسخ به این پرسش بنیادین تلاش کردیم تا بر مبنای مشخصه‌های مقوله‌گزینی محمول‌ها، استدلال کنیم که در چنین

نمونه‌هایی با ساختاری دوگانه مواجه‌ایم:

(۷۶) الف. [Expl_{TP}] درست است [CP که زحمات زیادی کشیده‌اید]]. ب. [TP_{NP} این (نکته)] درست است [RC که زحمات زیادی کشیده‌اید]].

در (۷۶ - الف) که تک‌موضوع درونی «درست بودن» با یک بند متممی و بازبینی مشخصه [uC] برآورده شده، پوچ‌واژه ناملفوظ در شاخص گروه زمان درج شده است. در (۷۶ - ب) با ساخت موضوعی متفاوت و در نتیجه، ساختار نحوی متمایزی مواجه‌ایم. در اینجا، تک‌موضوع درونی محمول با ادغام ضمیر ارجاعی «این» یا گروه اسمی «این نکته» و بازبینی مشخصه [uN] محقق شده است. این ضمیر یا گروه اسمی به‌عنوان فاعل در شاخص گروه زمان حضور یافته و سازه‌ای که در پی محمول «درست بودن» آمده، در واقع بند موصولی پس‌گذاری شده است. این تحلیل زمینه لازم را فراهم آورد تا در آخرین زیربخش پژوهش، در تعمیم ساخت‌های حامل پوچ‌واژه بازنگری کنیم و مسئله حالت بازبینی نشده گروه‌های اسمی را نیز به تعریف خود بیفزاییم.

یک دستاورد فرعی این تحلیل که در داده‌های (۴۵) و (۴۶) به آن اشاره کردیم، تبیین ساخت موضوعی دو یا چندگانه محمول‌هایی است که با معانی متفاوت به کار می‌روند. برای مثال، «اضافه کردن» در معنای «چیزی را به چیزی افزودن» سه ظرفیت دارد و همتای نامفعولی آن که یک ظرفیت خود را از دست می‌دهد، طبق تعمیم پیش‌گفته نیازمند درج پوچ‌واژه نیست (نمونه ۷۷). اما اگر همین محمول در معنای «بیشتر کردن» به کار رود، دوظرفیتی است و علاوه بر موضوع بیرونی، فقط یک موضوع درونی با مقوله گروهی اسم یا حرف اضافه دارد (نمونه ۷۸). در وضعیت اخیر، جفت نامفعولی این محمول، یعنی «اضافه شدن» نیازمند یک پوچ‌واژه خواهد بود:

(۷۷). اضافه کردن ← سه ظرفیتی: [V, uN, uN, uP] اضافه شدن ← دوظرفیتی: [V, uN, uP]

الف. رانندگان رالی ضربه گیر را به بدنه اتومبیل خود اضافه کردند. → ب. ضربه گیر به بدنه اتومبیل رانندگان رالی اضافه شد.

(۷۸). اضافه کردن ← دوظرفیتی: [V, uN, {uN/ uP}] اضافه شدن ← یک‌ظرفیتی: [V, {uN/ uP}]

الف. رانندگان رالی سرعت اتومبیل خود را اضافه کردند. → ب. سرعت اتومبیل رانندگان رالی اضافه شد.

پ. رانندگان رالی به سرعت اتومبیل خود اضافه کردند. → ت. Expl به سرعت اتومبیل رانندگان رالی اضافه شد.

در نمونه‌های (۷۸ - ب و ت)، «اضافه شدن» (در معنای: بیشتر شدن) با دو نوع ساخت موضوعی، دو اشتقاق نحوی متفاوت تولید کرده است که در (۷۸ - ت) در فقدان یک گروه اسمی، پوچ‌واژه ناملفوظ در جایگاه فاعل ادغام شده است.

کتابنامه

- انوشه، مزدک. (۱۳۹۳). ضمیر پوچ‌واژه‌ای پنهان در زبان فارسی، رویکردی کمیته‌گرا. *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان* ۱۱، ۲۹-۵۳.
- انوشه، مزدک. (۱۴۰۰). *صرف در نحو: از کمیته‌گرایی تا صرف توزیعی*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- حقیقین، فریده و فشنده کی، شهره. (۱۳۹۰). زبان فارسی و ضمیر پوچ‌واژه‌ای. *جستارهای زبانی* ۲(۱)، ۸۷-۱۰۱.
- دبیرمقدم، محمد. (۱۳۸۴). *پژوهش‌های زبان‌شناختی فارسی: مجموعه مقالات*. تهران: انتشارات سخن.
- درزی، علی. (۱۳۸۸). حالت و تطابق در ساخت ارتقا از درون جملات خودایستا. *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی* ۱۸۹، ۵۳-۸۹.
- درزی، علی و تفکر رضایی، شجاع. (۱۳۸۹). پوچ‌واژه در زبان فارسی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی* ۲(۲)، ۵۷-۷۳.
- منصوری، مهرزاد. (۱۳۹۴). پوچ‌واژه بی‌آوا در زبان فارسی. *علم زبان* ۳(۵)، ۲۹-۵۲.

References

- Ackema, P. & Neeleman, A. (2018). *Features of Person, From the Inventory of Persons to Their Morphological Realization*. Cambridge, MA : The MIT Press.
- Adger, D. (2003). *Core Syntax, a Minimalist Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Anoushe, M. (2014). Null Expletive Pronoun: A Minimalist Approach. *Journal of linguistics and Khorasan Dialects*, 6(11), 29-53. [In Persian]

- Anoushe, M. (2021). *Morphology in Syntax: From Minimalism to Distributed Morphology*. Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]
- Baumann, M., Pappert, S., & Pechmann T. (2021). Evidence against lexicalist or configurational approaches to structural encoding in sentence production. In A. Alexiadou and E. Verhoeven (Eds), *The syntax of argument structure* (pp.33-68). Berlin: Walter de Gruyter GmbH.
- Burton-Roberts, N. (2022). *Analysing Sentences: An Introduction to English Syntax* (5th ed.). NY: Routledge.
- Burzio, L. (1986). *Italian Syntax: A Government-Binding Approach*. Dordrecht: Reidel.
- Carnie, A. (2021). *Syntax-A Generative Introduction* (4th ed.). Oxford: Wiley-Blackwell Publishing.
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on government and binding*. Dordrecht: Foris.
- Citko, B. (2014). *Phase Theory, An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dabir-Moghaddam, M. (2005). *Studies in Persian Linguistics: Selected articles*. Tehran: Sokhan. [In Persian]
- Darzi, A. (1996) *Word order, NP movement, and opacity conditions in Persian*, PhD. dissertation, University of Illinois at Urbana-Champaign.
- Darzi, A. (2009). Case and agreement in raising structure within the Finite sentences. *Journal of Archaeological Studies* 189, 73-109. [In Persain]
- Darzi, A. and Tafakkori Rezayi, Sh. (2010). Expletive in Persian. *Journal of Researches in Linguistics* 2(3), 57-73. [In Persian]
- Davies, W.D, & Dubinsky, S. (2004). *The grammar of raising and control: a course in syntactic argumentation*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Dikken, Den M. (2006). *Relators and linkers: the syntax of prediction, predicate inversion, and copulas*. MA: MIT Press.
- Dikken, Den M. (2013). Predication and specification in the syntax of cleft sentences. In K. Hartmannand & T. Veenstra (Eds), *Cleft Structures* (pp. 35–70). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Edelstein, E. (2020). *English Syntax, A Minimalist Account of Structure and Variation*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Emonds, J. (2006). Adjectival Passives: The Construction in the Iron Mask. In M. Everaert & H.V. Riemsdijk (Eds), *The Blackwell Companion to Syntax* (I: 16-60). Oxford: Blackwell Publishing.
- Gelderen, E.V. (2017). *Syntax, An Introduction to Minimalism*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Ghomeshi, J. (1996). Projection and Inflection, A study of Persian phrase structure. Toronto. University of Toronto PhD dissertation.
- Hagbhin, F. & Fashandaki, Sh. (2011). Persian and pronoun expletive. *Language Related Research* 2(1), 87-101. [In Persian]
- Hartmannand, K. & Veenstra, T. (2013). *Cleft Structures*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Hasegawa, N. (2006). Honorifics. In M. Everaert & H.V. Riemsdijk (Eds), *The Blackwell Companion to Syntax* (II: 493-543). Oxford: Blackwell Publishing.
- Hornstein, N. & Nunes, J. (2014). Minimalism and control. In A. Carnie, Y. Sato, and D. Siddiqi (Eds), *The Routledge Handbook of Syntax* (pp. 239-263). NY: Routledge.
- Hornstein, N., Nunes, J. & Grohmann, K.K. (2005). *Understanding Minimalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jónsson, J.G. & Eythórsson, T. (2021). *Syntactic Features and the Limits of Syntactic Change*. Oxford: Oxford University Press.
- Karimi, S. (2005). *A Minimalist Approach to Scrambling: Evidence from Persian*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Karimi, S. (2008). Raising and Control in Persian. In S. Karimi, V. Samiian, & D. Stilo (Eds), *Aspects of Iranian Linguistics* (pp. 177–208). Cambridge: Cambridge Scholars Publishers Ltd.
- Mansoori, M. (2015). Expletive "Pro" in Persian Language. *Language Science* 3(5), 29-52. [In Persian]
- Moro, A. (2006). Existential Sentences and Expletive There. In M. Everaert & H.V. Riemsdijk (Eds), *The Blackwell Companion to Syntax* (II: 210-236). Oxford: Blackwell Publishing.
- Polinsky, M. (2013). Raising and control. In M. den Dikken (Ed), *The Cambridge Handbook of Generative Syntax* (pp. 577-606). Cambridge: Cambridge University Press.
- Reeve, M. (2013). The cleft pronoun and cleft clause in English. In K. Hartmannand & T. Veenstra (Eds), *Cleft Structures* (pp. 165–186). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Rizzi, L. (1982). Violations of the *Wh*-Island Constraint in Italian and the Subjacency Condition. In L. Rizzi (Ed.), *Issues in Italian Syntax* (pp. 49–76). Dordrecht: Foris.
- Rizzi, L. (1986). Null objects in Italian and the theory of Pro. *Linguistic Inquiry* 17(3), 501-557.
- Sanchez, L. (2010). *The Morphology and Syntax of Topic and Focus*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

- Sanchez, L. (2010). *The Morphology and Syntax of Topic and Focus*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Svenonius, P. (2002). *Subjects, Expletives, and the EPP*. Oxford: Oxford University Press.
- Taleghani, A.H. (2008). *Modality, Aspect and Negation in Persian*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Williams, E. (1980). Predication. *Linguistic Inquiry* 11, 208–238.
- Williams, E. (1983). Semantic vs. syntactic categories. *Linguistics and Philosophy* 6, 423 - 446.

